

Op de hoek

van de Wallen

Bouw- en bewoningsgeschiedenis
van Dorpsstraat 46 te Zoetermeer

Op de hoek van de Wallen

Op de hoek van de Wallen

Bouw- en bewoningsgeschiedenis
van Dorpsstraat 46
te Zoetermeer

De samenstellers zijn dank verschuldigd aan de volgende instellingen en personen, zonder wie de realisatie van deze uitgave onmogelijk zou zijn geweest:

De heer J. van Dorp, Zoetermeer
De heer G. van Dorp, Delft
De heer en mevrouw G. en M. van Dorp, Zoetermeer
De heer J.A. Kardol, Pijnacker
De heer G. Snel, Zoetermeer
Aannemersbedrijf Batenburg BV,
Bergschenhoek
Voorberg Interholding BV, Rotterdam

Samenstelling

Louis van den Burg
Jan Dekker
Ronald Grootveld
Botine Koopmans

Redactie

Ronald Grootveld
Botine Koopmans

Beeldredactie

Gertjan Moers

Vormgeving

Bouke Tuinstra

Druk

Ridderprint Offsetdrukkerij BV, Ridderkerk

Uitgave

Gemeente Zoetermeer, MBW
Monumentenzorg en Gemeentearchief
Historisch Genootschap Oud Soetermeer

© 2001 Gemeente Zoetermeer / Historisch Genootschap Oud Soetermeer

Alles uit deze uitgave mag worden gekopieerd en/of openbaar gemaakt, mits met voorafgaande toestemming van de uitgevers en met bronvermelding.

www.oudsoetermeer.nl

Op de hoek van de Wallen: bouw- en bewoningsgeschiedenis van Dorpsstraat 46 te Zoetermeer / E.W. van den Burg e.a. (samenst.). - ill. - Zoetermeer: Gemeente Zoetermeer / Historisch Genootschap Oud Soetermeer, 2001. - met lit.opg.

Omslag

Dorpsstraat 46 na de restauratie (foto: M. Mosselman)
Gezicht op Dorpsstraat 46 op een winterse dag, circa 1915 (collectie: Historisch Genootschap Oud Soetermeer)

Inhoud

Woord vooraf	7
Grossiers en winkeliers <i>Ronald Grootveld</i>	9
Meer dan een eeuw Van Dorp <i>Louis van den Burg</i>	25
De bouwgeschiedenis <i>Botine Koopmans</i>	39
Een stukje techniek en aanpak: de restauratie <i>Jan Dekker</i>	49
Literatuurlijst	53

Dorpsstraat 46 tussen de verbouwingen van 1950 en 1956 in. (foto: G. van den Broek; collectie: Historisch Genootschap Oud Soetermeer)

Woord vooraf

Jarenlang was het markante huis op de hoek van de Dorpsstraat en de Leidsewallen een toonbeeld van voortschrijdend verval. 'Het moet tot op de grond worden afgebroken en weer opnieuw worden opgebouwd', zo luidde het oordeel van velen. Gelukkig is dat niet gebeurd.

Ruim een jaar geleden kocht Voorberg Makelaars het pand om daar haar zesde vestiging in onder te brengen. Dat maakte de weg vrij voor een algehele restauratie die meteen na de aankoop van start ging.

De restauratie is met veel zorg en aandacht voor het monument uitgevoerd. Nergens is iets zonder noodzaak vervangen, alleen als het uit bouwtechnisch oogpunt niet anders kon. Zo zijn de oude kozijnen zo goed mogelijk gehandhaafd en alleen op onderdelen vernieuwd. Dat ze daardoor in de voorgevel nog steeds scheef staan, is een consequentie die men graag voor lief heeft genomen.

Een goed uitgevoerde restauratie, die recht doet aan het monument, is alleen mogelijk met een team van mensen met oog voor kwaliteit en historie. Zo'n team heeft aan Dorpsstraat 46 gewerkt. Opdrachtgever Voorberg Makelaars, aannemer Batenburg en architect Dekker hebben er alles aan gedaan om het pand zijn oude luister en uitstraling terug te geven en dat is uitstekend gelukt.

Een prestatie als deze verdient aandacht. Ik ben dan ook blij met het initiatief om bij de opening van het pand een boek te presenteren waarin de geschiedenis van het gebouw en zijn bewoners, en de restauratie zijn vastgelegd. Degenen die aan de publicatie hebben meegewerkt – een co-productie van de gemeente Zoetermeer en het Historisch Genootschap Oud Soetermeer – wil ik daarom hartelijk bedanken.

Ik hoop dat deze restauratie en publicatie een stimulans zijn om zorgvuldig om te blijven gaan met het historische erfgoed van Zoetermeer.

Andries Heidema
Wethouder Monumentenzorg

In 1761 werd de Dorpsstraat nog doorsneden door de Wallenwetering. Een stenen brug vormde de grens tussen de gemeenten Zoetermeer en Zegwaart. Het Zegwaartse deel van de Dorpsstraat was bebouwd met eenvoudige huizen. (collectie: Historisch Genootschap Oud Soetermeer)

Grossiers en winkeliers

Ronald Grootveld

Zoetermeer en Zegwaart, twee in veel opzichten verenigde maar ook vaak verdeelde dorpen, stonden er omstreeks 1700 geheel verschillend voor. De inwoners van Zoetermeer konden zich koesteren in de profijten van een zojuist drooggevalen Driemanspolder, terwijl die van Zegwaart nog leden onder de lasten van overstromingen en achterstallige belastingen. Wel was juist begonnen met de droogmaking van de Binnenwegse polder, zo'n drievierde van het grondgebied van Zegwaart, maar de opbrengsten daarvan vloeiden naar de kas van de stad Rotterdam, die de bepolderingsrechten had overgenomen. De financiën hield men dus nadrukkelijk gescheiden. Veel praktische zaken deelden de tweelingdorpjes wel, zoals een gezamenlijke school, kerk en Dorpsstraat. De grens lag bij de Oude Kerk en werd gevormd door de Leidse- en Delftsewallenwetering. Die grens bestond aan het begin van de achttiende eeuw nog uit water: je kon met de schuit onder de stenen brug door varen, die Zoetermeer met Zegwaart verbond. Vanuit het zuiden komend kon je vlak voor de bebouwde kom linksaf richting Leidschendam. Als je rechtdoor voer, zag je links van de brug een woonhuis en rechts stond de middeleeuwse kerk van Zoetermeer en Zegwaart. Rondom de kerk lag ook toen al een plein, waarop onder andere stenen overkappingen stonden, zogenaamde visbanken, ten behoeve van de verkoop van vis. Aan de overkant van de straat rechts bevond zich de herberg Het Hof van Holland, de opvolger van een gebouw dat al in de zestiende eeuw het "Hoge Huys" werd genoemd. Aan de overzijde links stond een huis op de hoek van de Dorpsstraat en de Leidsewallen, waar nu Dorpsstraat 46 staat.

Welk huis stond er in 1700? We weten dat Maria Hogenhouck, de weduwe van schout Hendrick van Swieten, in 1685 een huis op de hoek van de Dorpsstraat en de Leidsewallen verkocht aan Claas Aalbrechts van Leeuwen¹. Deze Claas was schepen van Zoetermeer, een soort wethouder en rechter tegelijk. Hij nam een hypotheek van 700 gulden en ging er misschien zelf wonen. Bij het huis hoorde een erfje met een schuur aan de Leidsewallen, dat echter niet aan het huis grensde. Het huis van de buurman links lag namelijk, evenals tegenwoordig nog het geval is, ten oosten en noorden om het hoekhuis heen.

9

Belastingsschulden

Nog geen tien jaar later, in 1694, verkocht Claas van Leeuwen het hoekhuis en het erfje aan Dominicus Doessen, eveneens schout van Zoetermeer². Het huis was toen verhuurd aan Mees van Agten, die daar mocht blijven wonen voor 54 gulden per jaar huur. Mees was getrouwd met Geertje Lammers de Cock en had twee dochtertjes. De nieuwe eigenaar betaalde 400 gulden voor het huis en nam de resterende hypotheek van nog eens 400 gulden over. Wat er daarna gebeurde, is een beetje onduidelijk. Claas van Leeuwen was ook "pachter van het gemaal" in Rijnland. Hij was dus verantwoordelijk voor de ontvangst van de belasting op gemalen graan. Blijkbaar kon hij op een zeker moment niet aan zijn verplichtingen voldoen. In 1704 werd het huis namelijk door de weduwe Doessen overgedragen aan Gecommitteerde Raden (Gedeputeerde Staten) van de Staten van

"De kruidenierster", een schilderij uit 1715 door Frans van Mieris de jonge. (collectie: Rijksmuseum, Amsterdam)

Holland en toen was er sprake van een schuld van Van Leeuwen aan de provincie, die hiermee deels zou zijn voldaan³. Ook zou Van Leeuwen het huis destijds slechts hebben verkocht als zekerheid voor een andere schuld, die inmiddels door hem was afbetaald. In ieder geval, de Gecommitteerde Raden hadden geen zin in een optrekje in Zoetermeer want al op 25 april 1704 wordt het huis in de herberg De Rode Leeuw in de Dorpsstraat in het openbaar geveild. Hoogste bieder was Abraham Molenaar, die ook de huurder overnam. Deze had namelijk nog een contract tot mei 1705 voor 66 gulden per jaar. Molenaar mocht de resterende huur innen "mits doende behoorlijke reparatie". Blijkbaar moest er dus een en ander worden opgeknapt. De prijs was weer gestegen: 550 gulden en de hypotheek zat er ook nog op. Bram Molenaar maakte het huis in het jaar daarop vrij van schulden⁴.

Brand!

In 1702 woedde in de Zoetermeerse Dorpsstraat een forse brand. De vraag is: heeft ons huis dat overleefd of is het nieuwer? De herberg aan de overzijde in Zegwaart moest met zeilen worden beschermd tegen overvliegende vonken dus ons hoekhuis lag zeker in de gevarezone. Of is het afgebrand en spoedig daarna weer opgebouwd? Uit het besluitenboek van het Zegwaartse dorpsbestuur blijkt dat de bestuurders nogal waren geschrokken van de brand in Zoetermeer, die in de nacht van 28 op 29 oktober uitbrak⁵. De zogenaamde grutterij, een groot gebouw met veel bijgebouwen en een boomgaard, brandde af, evenals enkele huizen links en rechts daarvan. De grutterij is het pand dat nu

Dorpsstraat 36 is genummerd. De huizen op de plaats van de huidige nummers 28 (rechts van de Nicolaaskerk) t/m 40 brandden zeker ook af. Nu is in de verkoopakten van die huizen, die bijna allemaal als "verbrand erf" met herbouwplicht werden verkocht, in de jaren 1705-1706 sprake van een loterij. De opbrengst daarvan zou ten goede komen aan de wederopbouw⁶. Bij de verkoop van het hoekhuis in 1704 is geen sprake van een tegoed uit de loterij. Dat kan betekeken dat de loterij toen nog niet was georganiseerd, of dat de schade minimaal was. Of het huidige huis er in 1702 dus al stond, is op grond van archiefgegevens niet te bepalen.

Overigens blijkt geen bijzondere activiteit van het Zoetermeerse dorpsbestuur om voortaan extra alert te zijn op het voorkomen van brand. In Zegwaart was men echter danig geschrokken⁷. Nog geen week later besloot men daar allereerst dat de kosten van beschadigd "brandgeweer" (ladders, emmers en dergelijke) uit de algemene middelen zouden worden betaald. Voorts dat de schade aan Zoetermeerse brandzeilen, die de herberg Het Hof van Holland hadden afgedekt, ten laste van Zoetermeer moest komen omdat dat dorp tenslotte niets zou uitkeren vanwege beschadigd materieel. De derde en belangrijkste beslissing betrof de aanschaf van een brandspuit. Het moest een grote worden, met een zuiger en een spuitslang van 100 voet lengte (30 meter). Jan van der Heijden, de uitvinder van de brandspuit in Amsterdam, zou hem leveren. De kosten ad 750 gulden werden omgeslagen over de dorpsbewoners. Nog geen half jaar later werd reeds een uitgebreide verordening op de brandspuit en het voorkomen van brand vastgesteld⁸. De nog volop aanwezige rieten daken werden als grootste boosdoener beschouwd en het was dan ook verboden om bij vernieuwing van daken nog riet te gebruiken. Het dorpsbestuur zou voortaan bepalen of van reparatie of vernieuwing – en dus met pannen! – sprake was. Ook werden de inwoners verplicht binnen veertien dagen een stenen asput te maken, om de hete as bij het uitgaan van de haard in te sluiten.

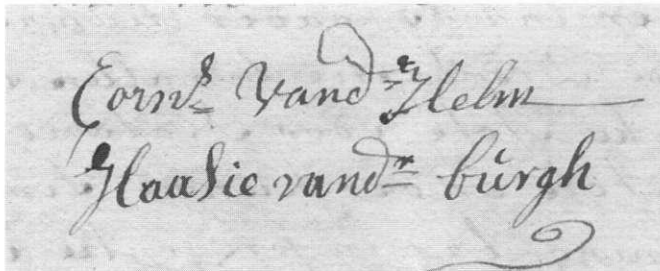
Na de brand in 1702 kocht men van Jan van der Heijden een brandspuit. Deze tekening door Jan van der Heijden stelt het blussen van een brand voor in een Amsterdamse zeepziederij. (collectie: Amsterdams Historisch museum)

Een eeuw Van der Helm

Terug naar Abraham Molenaar, eigenaar van het hoekhuis sinds 1704. Ook hij bekleedde een positie in het dorpsbestuur. Al in 1701 was hij ambachtsbewaarder (wethouder) en zijn carrière eindigde in 1716 als schepen, één van de zeven plaatselijke rechters. Hij overleed in 1720. Met het huis had hij waarschijnlijk weinig te maken. Het werd verhuurd en zijn zoon Isaac Molenaar, die zelf aan de Voorweg woonde, verkocht het in 1724 aan de 32-jarige Cornelis van der Helm voor de keurige prijs van 1.100 gulden⁹. Hiermee werd het tijdperk Van der Helm ingeluid, dat meer dan honderd jaar zou duren. Vader Cornelis, zijn weduwe en hun zoon Cornelis junior, bewoonden en bezaten het huis van 1725 tot 1829. Deze familie kan, gezien de bouwkundige datering van het gebouw, zeer waarschijnlijk als stichter van het tegenwoordige huis worden beschouwd.

Cornelis van der Helm senior was getrouwd met Annetje Kerkhoven en dit echtpaar kreeg samen elf kinderen. De meesten daarvan werden niet ouder dan één of twee jaar en uiteindelijk zouden slechts twee dochters en een zoon oud genoeg worden om te trouwen en zelf kinderen te krijgen. Grietje, de oudste dochter, trouwde met Cornelis Bos, en werd daarmee de stammoeder van het geslacht Bos, dat in de negentiende en twintigste eeuw onder andere drie generaties burgemeesters van Zoetermeer voortbracht. Dochter Jannetje – later als “krankzinnig” betiteld – had een kort kinderloos huwelijk met de chirurgijn Willem Broer en zoon Govert, genoemd naar grootvader Kerkhoven, trouwde met Trijntje Noorthoek. Govert en Trijntje kregen een dochtertje, dat jammer genoeg reeds na 12 dagen overleed. Ook Govert zelf was geen lang leven beschoren: in 1763 overleed hij, nog geen 34 jaar oud. Cornelis senior kreeg dus een hoop leed te verwerken in zijn leven. Na het overlijden van zijn vrouw Annetje in 1741 bleef hij jarenlang ongehuwd. Waarschijnlijk deed dochter Grietje het huishouden, want die was tenslotte toen al 19 jaar. Govert was 12 en kleine Jannetje 9 jaar oud, toen hun moeder overleed.

12

Handtekeningen van het echtpaar Van der Helm-van der Burg (collectie: Gemeentearchief Zoetermeer)

Grossier

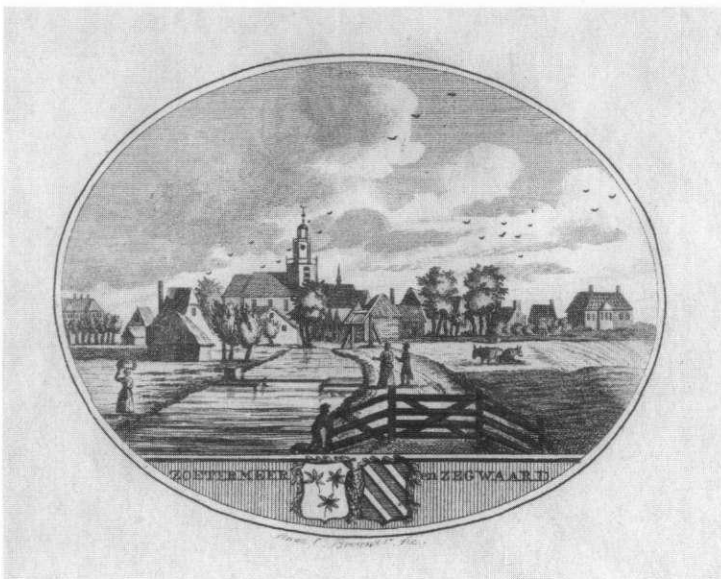
Vader Cornelis van der Helm deed inmiddels wel goede zaken. In de eerste jaren wordt hij aangeduid als winkelier, hetgeen van alles kan betekenen. Waarschijnlijk dreef hij een soort Winkel van Sinkel, waar “alles” te koop was. Omdat er in die tijd belasting werd geheven op zout en zeep, deed hij regelmatig bij het dorpsbestuur aangifte van de verkoop van “zout met de kleine maat en zeep per pond”¹⁰. In 1739 begon hij een grossierderij en ging hij ook sterke drank verkopen, zowel brandewijn als gedestilleerd. In 1750 deed hij aangifte van de verkoop van koffie en thee bij de belastinginners. Niet omdat hij dat toen pas ging verkopen maar vanwege het feit dat er vanaf die tijd accijns op werd geheven. In de tussentijd zat hij niet stil. Als schepen of ambachtsbewaarder maakte hij tussen 1723 en 1749 met enige regelmaat – de functionarissen werden telkens voor één of twee jaar benoemd – deel uit van het Zoetermeerse dorpsbestuur. Zijn familiezaken ging hij regelen in 1753¹¹. Hij kocht zijn zuster en zijn nichtje gedeeltelijk uit in de erfenis van zijn vader en verwierf daarbij grond en water (turfbaggerwater) en een huis aan de Broekweg in Zoetermeer. Bij testament bepaalde hij dat zijn dochter Jannetje, al 21 jaar oud maar nog

“onnozel” – geestelijk onvolwaardig – 6.000 gulden zou erven plus haar moederlijk erfdeel van 1.000 gulden en bovendien een derde van het linnen, goud, zilver en porselein in huis. Zijn andere twee kinderen kregen elk de helft van de rest. Grietje was toen al weer jaren getrouwd met Cornelis Bos.

Een groen blaadje

In 1755 stapte vader Cornelis uit de zaak¹². Zijn zoon Govert trouwde dat jaar met zijn Trijntje en ging de grossierderij en de winkel drijven. Oude Cornelis zal zich best nog met de zaken hebben bemoeid, want hij bleef voorzover we weten in het hoekhuis wonen. Het zag er gunstig uit voor de familie. Goverts eerste dochtertje overleed (in 1756) weliswaar al na twee weken, maar dat kwam in die tijd met de regelmaat van de klok voor, hoewel het verdriet er niet minder om zal zijn geweest. Een op zich heugelijker feit was het huwelijk van nicht Dirkje Conijn (een stiefdochter van Cornelis' zus Ariaantje) met de jonge remonstrantse dominee Pieter van den Bosch begin 1758 en dat van de onnozele dochter Jannetje met Willem Broer een maand later. Deze jonge chirurgijn vond de onnozelheid blijkbaar geen bezwaar en bovendien was Jannetje van goede komaf. Helaas voor hem, vader Cornelis veranderde een maand later zijn testament en bepaalde dat Jannetje net zo veel zou krijgen als haar broer en haar zus¹³. Dat was al een stuk minder zeker dan de vaste 7.000 gulden plus een derde uit de boedel! En toen, we mogen aannemen geheel onverwacht, ging de oude Cornelis een tweede huwelijk aan. De kinderen zagen hun erfeniskansen daarmee snel slinken. In december 1758 trouwde de toen 66-jarige weduwnaar met Haasje van der Burg, die zijn dochter had kunnen zijn. Haasje was ook niet onbemiddeld want er werd op huwelijkse voorwaarden getrouwd¹⁴. Beiden brachten hun bezittingen in het huwelijk in, en die van Haasje werden gespecificeerd: behalve enkele honderden guldens contant en in obligaties bracht zij kerkboeken, boeken van haar moeder en nogal wat goud- en zilverwerk in. Daaronder bevond zich een zilveren kom met de initialen van haar ouders, een bloedkoralen ketting met gouden slot, een zilveren oorrijs met gouden krullen en parels en een zilveren “odelarain” doosje. Ook 39 el linnen werd afzonderlijk genoemd, evenals haar kleren “zoo van linne als wolle of andere stoffen”.

Het gelukte de voor die tijd al bejaarde Cornelis senior om zijn jonge vrouw nog twee maal te bezwangeren. In 1759 en 1761 werden respectievelijk kleine Cornelis en Arie geboren. Zij bleven leven en zouden het geslacht Van der Helm voortzetten. Twee kleine lichtpuntjes in

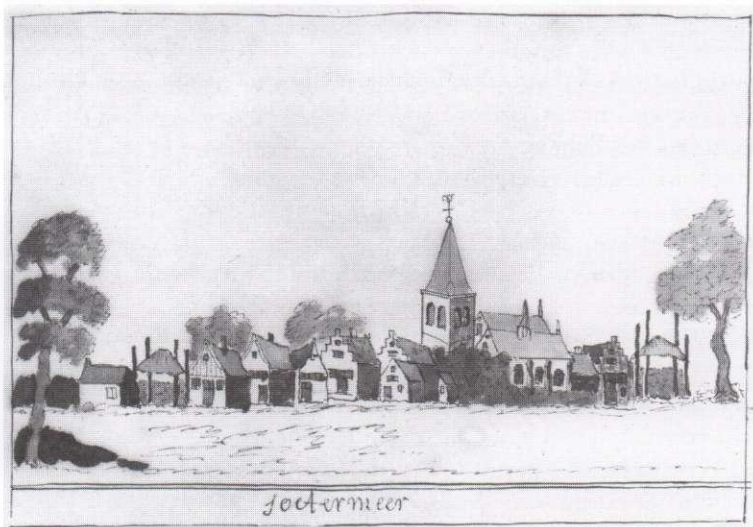

Het gezicht van de Leidsewallenwetering richting dorpskern. Aan de kruising van de Wallenwetering en de Dorpsstraat lag Dorpsstraat 46. (collectie: Historisch Genootschap Oud Soetermeer)

de familie, die vervolgens weer door tegenslag werd geteisterd. Eind 1762 overleed de oudste dochter Grietje, nalatende een weduwnaar en drie kinderen en een half jaar later verwisselde zoon Govert, die de zaak dreef, het tijdelijke voor het eeuwige. Goverts weduwe, Trijntje Noorthoek, nam toen enige tijd waar maar in september 1763 staat de vergunning voor de verkoop van belastbare waren als vanouds op naam van Cornelis van der Helm (senior)¹⁵. Al deze ontwikkelingen gingen Cornelis senior niet in de koude kleren zitten. In mei 1765 voelde hij zijn einde naderen en veranderde voor de derde keer zijn testament¹⁶. Zijn jonge vrouw Haasje moest natuurlijk ook wat erven en nu de twee jongetjes bleven leven, dienden zij ook mee te delen in de rijkdom. Hij en zijn vrouw gaven op een vermogen van beneden de 20.000 gulden te bezitten. Dat zegt wel iets over hun relatieve rijkdom; de gemiddelde testamentenmaker gaf destijds een vermogen van onder de 1.000 gulden op. Schoonzoon Willem Broer was blijkbaar nog steeds uit de gratie want de oude Cornelis verdeelde zijn erfenis nu in vijf gelijke delen: de kinderen van zijn dochter Grietje, zijn twee zoontjes, zijn vrouw Haasje en zijn dochter Jannetje. Daarbij bepaalde hij dat Jannetjes erfdeel grotendeels beheerd zou worden door de executeurs-testamentair en dat haar man Willem er niet aan mocht komen. Wederhelft Haasje liet haar man alles erven, mocht zij eerder overlijden dan hij. Als bijzonderheid kan nog worden vermeld dat het papier waarop akten zoals testamenten werden geschreven, destijds was belast met zogenaamd zegelrecht. De notaris had het zegel aan dit testament later aangehecht omdat er, zoals hij er bij schreef, "periculo in mora" (doodsgevaar) was. Cornelis voelde zich blijkbaar echt slecht! Gelukkig duurde het nog vijf jaar voordat Cornelis zou overlijden. In januari 1770 gaf hij zijn vriend Leendert van 't Hout volmacht om in Leiden "in de name en ziele van hem" een eed af te leggen dat hij zich trouw aan de belastingwetten op de verkoop van zout en zeep zou houden¹⁷. Blijkbaar achtte hij zichzelf daartoe niet meer in staat. Op 24 maart 1770 overleed hij, ruim 77 jaar oud.

De doodschulden van Cornelis van der Helm, grossier en winkelier, 1770¹⁸

De buuren voor 't afleggen en kisten van 't lijk
De buuren voor een fooij om te verteren op de begraffenis
's lands regt op het begraven met het zegel
De hoogbailliuw van Rhijnlandt ter zake van het houden van het doodmaal
De koster en doodgraver voor 't grafkleed, luijden etc. bij de begraving
Een eijke doodkist met schroeven
't stellen van de taaffels op 't doodmaal
Gelevert bier in 't sterfhuijs en voor de buuren
Geleverde vis op het doodmaal
Geleverd brood idem
Wagevragt om het vleesch voor 't doodmaal van Rotterdam af te halen
Gelevert vleesch op 't doodmaal
Oppassers op 't houden van 't doodmaal
Huur van tinnegoed, taaffellakens en servetten
Maakloon van rouwkleederen voor de twee minderjarige kinderen
Maken en leveren van rouwschoenen voor de minderjarige kinderen
De kleerbleker voor 't wassen van het doodgoed
De schipper voor geleverde groentens en fruijten op 't doodmaal

De bekende kunstenaar Cornelis Pronk tekende in 1731 een gezicht op Zoetermeer. (collectie: Koninklijke Bibliotheek, Den Haag)

Het huis in 1770

Wat Cornelis van der Helm senior werkelijk bezat, bleek bij zijn overlijden, vijf jaar na het doodsgevaar. De erfenis van zijn vader, die al in 1738 was overleden, was nog steeds niet geheel verdeeld en samen met een zwager en een nichtje bezat hij nog een boerderij in de Zoetermeerse Meerpolder, een erf aan de Voorweg, waarvan het huis zojuist was afgebroken, land aan de Rokkeveenseweg in Zegwaard en een "familiehuus" aan de Dorpsstraat in Zoetermeer. Dat huis stond op de plaats van het huidige nummer 32 en werd verhuurd aan ene Frans van Kralingen. Deze had de zorg voor de inmiddels als krankzinnig bestempelde Jannetje van der Helm op zich genomen, nadat zij in mei 1766 weduwe was geworden. Tot het eigen vermogen van Cornelis senior behoorde een huis aan de Broekweg (al eerder gekocht uit de boedel van zijn vader), een huis achter de Oude Kerk, dat hij verhuurde aan het armbestuur en natuurlijk het grote hoekhuis in de Dorpsstraat. Aan contant geld en vorderingen bevond zich bijna 7.000 gulden in huis en de verkoop van huisraad na zijn overlijden bracht ook nog eens 1.000 gulden op. De inventaris die werd opgemaakt in mei 1770 geeft een uitstekend beeld van het huishouden van Cornelis en Haasje en wat zij zoal in de winkel verkochten¹⁹.

Het gehele huis werd doorlopen en alle spullen werden opgeschreven. We moeten dan wel rekening houden met het feit dat er al voor 1.000 gulden aan losse goederen bij opbod was verkocht, waarvan de jonge weduwe overigens zelf ruim een derde deel had teruggekocht. Er was namelijk "boelhuis" gehouden, waarbij twee dagen lang het huisraad onder toezicht van schout en schepenen onder de hamer ging²⁰. Het meeste werd voor enkele stuivers of een paar gulden verkocht. De dorpssecretaris had twintig bladzijden nodig om alle goederen en de kopers op te schrijven. Enorme hoeveelheden bakjes, kopjes, schalen en kommen gingen in andere handen over. Ook het nodige brandhout, koperwerk en kleding waren er bij. Bijzondere vermelding verdienen de partijtjes rouwaardewerk, blijkbaar speciaal bij begrafenissen gebruikt tafelgoed. De weduwe kocht zelf bijvoorbeeld stoven, boeken en een grote bijbel terug. Ook een kwispedoor en een porseleinen trempot gingen weer mee naar binnen. De wieg, een patroentas en tabaksdozen werden zonder bezwaar verkocht. Zakdoeken, glazen, manden, lakens, een kindertafelstoel, gordijnen – alles ging onder de hamer. Vaak waren de kopers familie of naaste burens, die de weduwe niet al te ernstig zullen hebben benadeeld in het bieden. Wat te denken van "drie plijsterbeeltjes", verkocht voor 2 stuivers, wijnrekken voor 11 stuivers, schilderijen voor 14 stuivers de twee of een keulse kan "met tinne lit" voor weinig geld? Een ladder, een kinderstilletje en een "peper en zoute rok" (jas) waren ook geliefd en zo staan er nog honderden gebruiksvoorwerpen op de lijst.

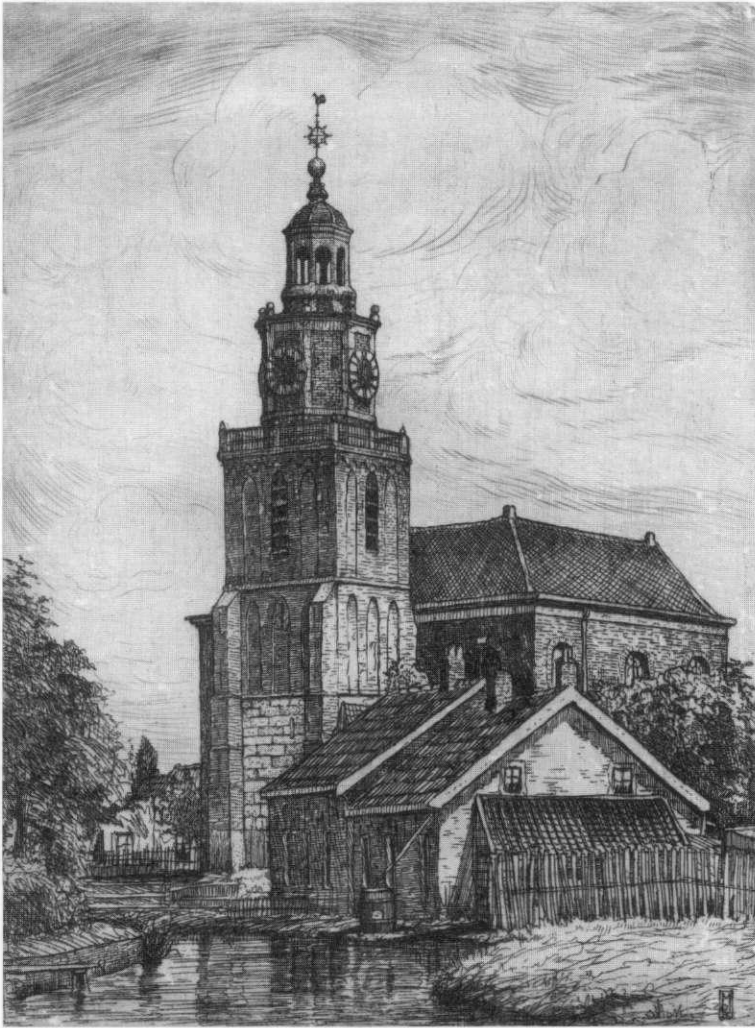
In het huis zelf bevond zich uiteraard nog een veelvoud aan boedel²¹. Gezien de meubelen en andere goederen die zijn opgeschreven, mogen we concluderen dat de zolder diende voor opslag. In de voorkamer daarvan werd mogelijk geslapen want daar waren bedden en spiegels aanwezig en bijvoorbeeld "een mans swarte slaapmuts". De grote kamer op de eerste verdieping bevatte een haard, wellicht bedsteden en was volgestouwd met tafels, twee leunstoelen, 17 rechte stoelen, de voorraad linnen, kleding en allerlei serviesgoed zoals twee dozijn "blauw porcelijne koffijgoed". Voor de ramen hingen neteldoekse gordijnen en in de "bruijne notebome kas" lagen maar liefst 74 servetten en 38 tafellakens. Ook stonden er twee zilveren bekers, zilveren zoutvaten, een zilveren mosterdpot en allerlei ander tafelzilver, zelfs een tandenstoker. Op de vloer lagen matten. Dit was duidelijk de mooie kamer waar de goede spullen lagen opgeslagen en die niet werd gebruikt om te wonen. Beneden was de "onderkamer" namelijk ook van allerlei comfort voorzien. Er hingen onder andere schilderijen, een barometer en twee kooitjes met een "karnarijvogeltje" maar er bevonden zich ook een rechtbank (aanrecht), grote

De winkel in 1770²³

Winkelgereedschappen:

een stelling
 een dito losse met de blokke
 een olijbak met loot van binne
 vier tinne maaten en een tregter daarin
 een waater- en een taptobbetje met een
 kopere pijp
 2 kopere bekkens
 4 kopere tregters
 2 boore, een pijlstok, winkelhaak en
 hamer
 13 koopere kraane
 9 tinne maate in soorte
 een ladder
 3 winkelrakke
 een spiegel met een sitbank
 3 winkelkasse met de planke t'ende aan
 2 meelbakke
 een spijkerbak
 5 meelmaate
 2 souttobbens met de stellingh
 5 maate
 11 klijne speijkerbakjes
 16 houtte doose in soorte
 4 tobbetjes
 een stroopton
 een boterstellingh
 7 teebosse
 2 blikke tregters
 3 blikke doose
 4 tinne olijmaate

een kopere veijsel
 een koffijmoole met een kopere lepel
 5 paar kopere schale met de balanse
 2 kaarsebakke
 31 pond gewigt, soo loot als ijzer
 eenig Keuls gewigt met gelijk bakjes
 een hoekbank, solder en glaze raampje
 eenige doosjes, glaaze en rommeling
 Winkelwaren en dranken:
 een partij matte in soorte
 eenige stooven
 borstelwerk in soorte
 eenig aardewerk: Delfs, Bergs, Gous en
 Keuls
 een partij glaaze in soorte
 vrouwklompe
 dweijlen en bruijnboenders
 rosijne, krente, eenigte suijker en stroop
 seep en sout
 azijn, boter, kaas, tee en koffij
 specerijde in soort
 stijfsel en blausel
 grutte en meel en pijp
 tabak, kaarse en spijkers
 gaare, bant en sajat
 sant en tras
 besems en boenders
 gedisteleert in soorte
 wijne en olij
 pondekoek en papier

Al eeuwenlang bepaalt de Oude Kerk het beeld van de Dorpsstraat en het uitzicht vanuit Dorpsstraat 46. (collectie: Historisch Genootschap Oud Soetermeer)

hoeveelheden aarde- en tinwerk en glazen, potten en pannen. Hier werd geleefd en geslapen want in de bedstede (?) lagen hoofdkussens, peluwen, bedden (matrassen), wollen dekens en beddekleden en ook een "gezondheid met 13 silvere knopen", een soort lendendoek voor mannen. Ook de onderkamer moet aardig vol hebben gestaan. Twee hangoortafels, een driepootje en zestien stoelen waren aanwezig, naast een rustbank, een ledikant en een lessenaar! Op diezelfde benedenverdieping was ook nog een kookkeukentje waar prachtige spullen stonden als een zalmpannetje, een visketel, vijf veegvarkens en bijvoorbeeld een ijzeren doofpot. Dan kregen we nog het kantoortje, met boeken, een hoed, een lantaren en drie stoven. Verder stond er niets. In de kelder stond weer van alles, zoals een wastobbe en een mosterdmolen en op de bleek lagen een tafellaken en vier handdoeken.

Weduwe Haasje kocht het hoekhuis met de winkel en het erfje aan de Leidsewallen voor 850 gulden uit de nalatenschap. Pas in juni 1774 werd de ingewikkelde boedel voorlopig verdeeld, tenminste, de waarde van ruim 11.600 gulden werd toegewezen aan de verschillende erfgenamen²². De huizen en landerijen bleven vooralsnog in gemeenschappelijk bezit. Die kapitale som van bijna 12.000 gulden, die je met enig omrekenen gelijk zou kunnen stellen met 400.000 gulden anno 2001, bestond uit ongeveer 7.500 gulden aan obligaties en de rest was inboedel.

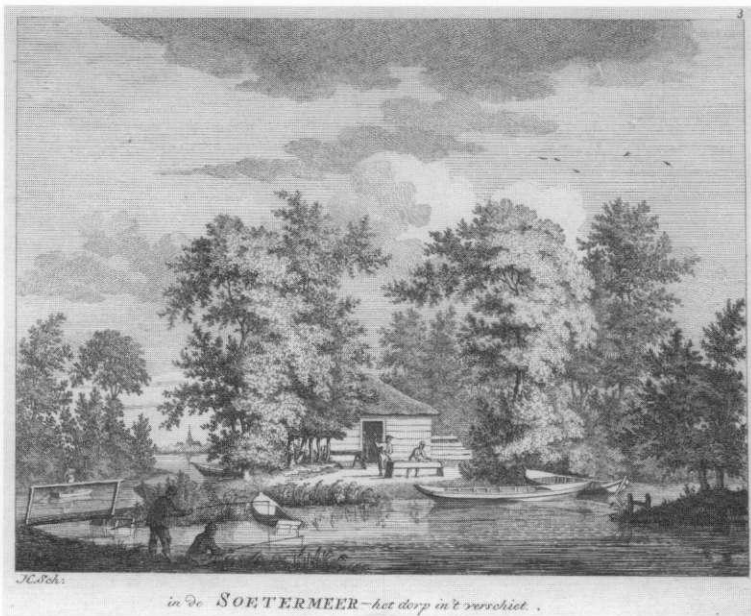
Een zwarte bladzijde

De weduwe Van der Helm zette de zaak enkele jaren voort en in 1786 nam haar oudste zoon Cornelis junior de winkel over. Hij zal vast ook al vele jaren daarvoor de klanten te woord hebben gestaan. Het ziet er naar uit dat hij samen met zijn moeder een huishouden voerde. Broer Arij is op een gegeven moment vertrokken en Cornelis was niet al te trouwlustig. Hij was naast zijn werkzaamheden als grossier en winkelier een actief lid van de Remonstrantse gemeente in Zoetermeer, een kleine geloofsgemeenschap, die dreef op de steun van enkele rijke leden zoals Van der Helm. De in die jaren oplaaierende strijd tussen patriotten en prinsgezinden zou een zwarte bladzijde in de Zoetermeerse geschiedenis opleveren. De Remonstranten waren vanwege de voorgestane vrijheid van godsdienst veelal aanhangers van de patriottische partij en zolang die de overhand had, werden de Oranjegezinden door allerlei kleinzielige maatregelen dwars gezeten. Na de inval van de Pruisen in 1787 kwam de reactie en toen moesten de patriotten het ontgelden. Ds. Pieter

18

Het lijk van Ds. P. van den Bosch werd in 1787 door patriotten door het Zoetermeerse dorp gesleept. Deze tragische gebeurtenis werd weergegeven in een etsgravure. (collectie: Historisch Genootschap Oud Soetermeer)

"In de Soetermeer, het dorp in 't
verschiet". Door de ontginning
van de dikke en kostbare
veenlaag bestond de omgeving
rond de dorpskern in de
achttiende eeuw voornamelijk
uit water. (collectie: Historisch
Genootschap Oud Soetermeer)

van den Bosch, een aangetrouwde neef van Cornelis junior, die hier van 1757-1760 op de kansel stond, was na zijn emeritaat teruggekeerd naar Zegwaart om daar zijn oude dag te slijten. Hij stond bekend als een vurig patriot. Op 18 september liep het oranjegezinde volk te hoop en eiste van ds. Van den Bosch om zich met oranje te sieren en spijt te betuigen. Hierna keerde de rust even terug maar 's avonds was er weer een oploop en de predikant zag zich genoodzaakt te vluchten. Na twee nachten in andere huizen te hebben doorgebracht, wisten zijn belagers hem toch te vinden en van angst vluchtte de bejaarde dominee het huis uit. Hij belandde daarbij in de sloot en verdrong. Enkele maanden later werd de kerk van de Remonstranten aan de Dorpsstraat geplunderd door Hessische dragonders, waarbij alles werd vernield en kort en klein geslagen. De bijbels werden verscheurd en de kussens gestolen. De pastorie ontkwam ook niet aan het "ontmenschte grauw" en de door de dominee inderhaast achtergelaten kleren, meubels en boeken werden geroofd of gesloopt.

Eeuwenlang bestond de
dorpskern van Zoetermeer
alleen uit de Dorpsstraat. Het
land er omheen was voor-
namelijk in gebruik als
landbouwgrond. (collectie:
Historisch Genootschap Oud
Soetermeer)

Gezicht op de kruidenierswinkel rond 1900. Ter bescherming tegen de zon waren de winkelramen nog voorzien van houten luiken. (collectie: Historisch Genootschap Oud Soetermeer)

En Cornelis junior zelf?

20

Cornelis van der Helm besloot in 1791 de financiën van de kerk te gaan beheren. Hij hield de kerkelijke kas op peil door zelf herhaaldelijk grote sommen voor te schieten. In 1814 werden de openstaande bedragen ad 2.100 gulden afgelost door een groot deel van de effecten van de kerk aan hem te verkopen tegen een lage koers. Ter vergelijking: de hoogte van de jaarrekening bedroeg ongeveer 1.000 gulden, zodat hij al twee volle jaren had gefinancierd! Van der Helm nam in 1819 ontslag als boekhouder. Tien jaar later schonk hij de kerk zijn laatste voorschot, dat nog steeds in kas zat. In dezelfde tijd trad hij in de voetsporen van zijn vader door deel te nemen aan het dorpsbestuur van Zoetermeer. In mei 1796 werd hij gekozen in de municipaliteit, het gemeentebestuur, en een jaar later verwisselde hij die functie voor die van schepen, hetgeen hij tot 1811 zou blijven. Toen werden de plaatselijke rechtbanken opgeheven maar hij kon wederom een rol gaan vervullen in de municipaliteit, nu onder keizer Napoleon. Hij bleef besturen tot 1817 en was ook tussen 1827 en 1829 nog twee jaar raadslid.

Op het persoonlijke vlak gebeurde er ook het een en ander. Moeder Haasje overleed in 1802 en de noodzaak van een vrouw in huis bleek toch dringend. Cornelis hield het nog vier jaar vol maar in november 1806 trouwde hij dan toch met Maria Huunego uit Delft. De bruidegom was toen 47 jaar oud, de bruid 34. Vijf kinderen kregen ze, waarvan het eerste zoontje een maand na het huwelijk ter wereld kwam. In het hoekhuis aan de Wallen werden daarna nog twee dochtertjes geboren, die echter evenals hun broertje nog geen jaar oud werden. Blijdschap moet er dan ook zijn geweest met de geboorte van een tweeling in 1811, maar ook deze kindjes overleden al na vier dagen.

Nieuwe winkeliers

Het huis bleef maar leeg terwijl de zaken nog steeds goed gingen. In ieder geval kon het echtpaar profiteren van het behoorlijke fortuin van Cornelis' ouders. In mei 1829 viel het doek voor de familie Van der Helm. In oktober daarvoor waren Jan Bonn en zijn vrouw Geertruida H.E. ten Cate al in het huis erbij gekomen. Cornelis verkocht de zaak en vertrok met zijn vrouw naar Rotterdam, de plaats waar ook het echtpaar Bonn vandaan kwam²⁴. Jan was oud-kapitein en dreef de winkel nauwelijks twee jaar. Het was blijkbaar geen succes: de aankoopsom bedroeg 2.000 gulden en de verkoop in maart 1830 bracht slechts 1.000 gulden op. Winkelier Bonn en zijn vrouw gingen weer terug naar Rotterdam maar

verkochten in april nog op de ouderwetse boelhuismanier hun spullen²⁵. Allerlei huisraad werd bij opbod verkocht en opvallen doen bijvoorbeeld een "ton met droes", strijkijzers en diverse tonnetjes verf, loodwit en dergelijke. Buurman dokter Molkenboer kocht enige "naturalia's" en bode Gerrit Hekker mocht zich de gelukkige nieuwe eigenaar noemen van een "koffijbonenbrander". Het duurste was de mahoniehouten tafel (40 gulden) maar ook de stroopkan, spiegels, schilderijen, bierglazen en een inktkoker brachten gezamenlijk nog aardig wat op.

De nieuwe eigenaar van het huis was David Rust, boekhouder te Rotterdam. Deze kwam niet zelf naar Zoetermeer maar stuurde zijn familie: Anthonie Robert Rust, 34 jaar, die de winkel ging drijven met zijn neefje Christiaan Laporte, 27 jaar, diens moeder, de weduwe Laporte en zijn zus Leena, allemaal afkomstig uit Rotterdam. De schuur aan de Leidsewallen die bij de winkel hoorde, was inmiddels omgebouwd tot pakhuis. In 1837 overleed de weduwe en een jaar later kocht Christiaan Laporte de gebouwen zelf. Hij bleef samen met Anthonie Rust en zus Leena, totdat deze laatste omstreeks 1856 naar Rotterdam ging. Christiaan trouwde toen met Mary Jones, ook al uit Rotterdam. Dit echtpaar bleef kinderloos en verkocht de zaak in mei 1863 aan Cornelis Bartholomeus Braat²⁶. De heren en dame gingen in de Vlamingstraat wonen.

Na de bevrijding onder het Franse bewind werd in Zoetermeer een erepoort opgericht. Het feest onder de poort was groot, enkelen vielen flauw en anderen verloren hun schoenzolen. De poort bleef bewaard en werd in 1913 opnieuw opgericht. Rechts is het hoge pand te zien van Dorpsstraat 46. (collectie: Historisch Genootschap Oud Soetermeer)

Kees Braat kwam uit Ter Aar en vestigde zich met zijn vrouw en vijf kinderen aan de Dorpsstraat 46. Hij betaalde 4.000 gulden voor de zaak en zou er vijf jaar blijven. In oktober 1864 werd het jongste dochtertje Maria Hendrika in het huis geboren. Enige tijd later, in juli 1868, werden de twee oudste kinderen ondergebracht in Maassluis. De rest van het gezin vertrok naar Leimuiden. Braat verkocht de panden voor hetzelfde bedrag maar bedong voor de winkel en de inventaris nog eens 3.250 gulden²⁷.

Van Dorp in de winkel

Op 3 juli 1868 werd de Zoetermeerder boerenzoon Jan van Dorp eigenaar van het huis en bovendien van de "winkel- en handelsnering in koloniale en kruidenierswaren en aanverwante zaken". De heren Braat en Van Dorp stelden een contractje op waarin onder andere werd bepaald dat Braat geen gelijksoortige winkel in Zoetermeer of Zegwaart mocht oprichten, noch daarin bemiddelen.

Precies in dezelfde tijd besloten de gemeentebesturen van Zoetermeer en Zegwaart om de stenen brug in de Dorpsstraat te verwijderen en de Delftse- en Leidsewallenwetering voor een groot deel te dempen²⁸. Dat betekende dat het huis van Van Dorp voortaan niet meer bijna in het water stond, met slechts een smal paadje ernaast, maar dat er een – voor die tijd – brede weg langs het huis kwam te lopen. De per schip aangevoerde goederen konden voortaan in de Zoetermeerse haven worden gelost, een verbreding van de Leidsewallenwetering even verderop.

Jan van Dorp was net getrouwd met Quirijntje Huijser en trok met haar en hun dochtertje in het huis. Daarna werden nog vijf kinderen geboren, die dankzij de verbeterde gezondheidszorg nu eens wel allemaal in leven bleven. Vanaf 1890 zwermden ze uit en werd het langzaam aan stiller in huis. In 1907 vond Jan het welletjes. Hij meende dat zijn neefje Gerard van Dorp de zaak maar moest voortzetten. In twee weken werd die klaargestoomd en direct daarna vertrok het echtpaar Van Dorp naar Den Haag. Zij waren de grondleggers van meer dan een eeuw Van Dorp aan de Dorpsstraat 46.

Net als het interieur van deze oude kruidenierswinkel in Vlaardingen zal de Zoetermeerse dorpswinkel eenvoudig van uiterlijk zijn geweest. (foto uit: Groot museumboek door Joost Elffers en Mike Schuyt)

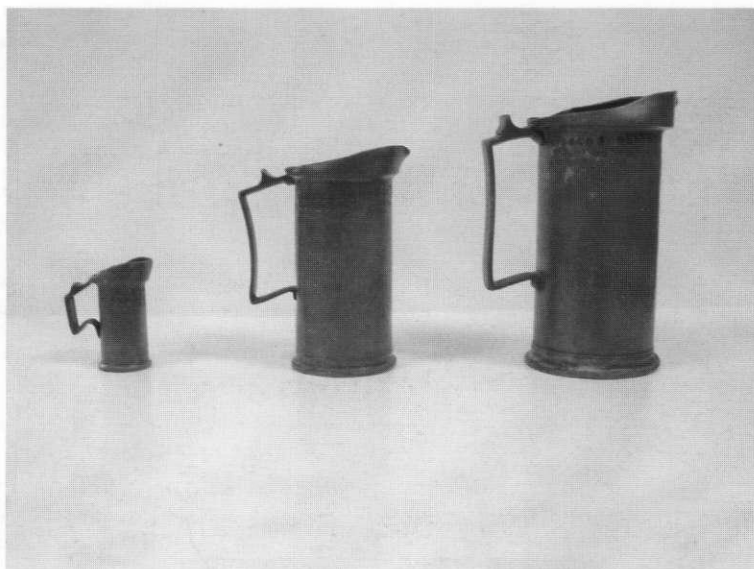

Een besneeuwde Dorpsstraat
rond 1915. Voor het
kruidenierspand stonden
zogenaamde leilinden. (collectie:
Historisch Genootschap Oud
Soetermeer)

Noten

(de archieven bevinden zich in het Gemeentearchief Zoetermeer)

1. Rechterlijk Archief Zoetermeer (RA Ztm) 55 f. 230
2. RA Ztm 56 f. 41, 56, 126, 170 en 203
3. RA Ztm 56 f. 202
4. RA Ztm 56 f. 230v
5. Plaatselijk Bestuur Zegwaard 1
6. RA Ztm 56 f. 174-232 (diverse brandakten)
7. Plaatselijk Bestuur Zegwaard 1
8. Plaatselijk Bestuur Zegwaard 215
9. RA Ztm 57 f. 125
10. RA Ztm 57 f. 150,178,226,233, 273; 58 f. 19v, 65
11. Notariële Archieven (Not.) 21 d.d. 19-3-1753)
12. RA Ztm 58 f. 116
13. Not. 22 d.d. 29-4-1758
14. Not. 22 d.d. 15-12-1758
15. RA Ztm 58 f. 183v, 194
16. Not. 26 d.d. 17-5-1765
17. Not. 29 d.d. 4-1-1770
18. Not. 31 d.d. 8-6-1774
19. Not. 29 d.d. 15-2-1771; RA Ztm 58 f. 92v
20. RA Ztm 115)
21. Not. 29 d.d. 15-2-1771
22. Not. 31 d.d. 8 en 15-6-1774
23. Not. 29 d.d. 15-2-1771
24. Not. 110 d.d. 8-10-1828
25. Not. 112 d.d. 20-3-1830 en 23-4-1830
26. Not. 145 d.d. 21-5-1863
27. Not. 163 d.d. 3-7-1868 en onderhandse akte in bezit van G. van Dorp, Zoetermeer
28. Gemeentebestuur Zoetermeer 1813-1939 nr. 1323 (bestek 1868)
— . Collectie doop-, trouw- en begraafboeken; bevolkingsregisters

Drie tinnen kannen, overgebleven uit de negentiende-eeuwse winkel. Het betreft een liter, een halve liter en een deciliter. (collectie: G. van Dorp, Zoetermeer)

Meer dan een eeuw Van Dorp

Louis van den Burg

Al in de negentiende eeuw werd in het pand door een Van Dorp nering bedreven in het kruideniersvak. Dat was ene Jan van Dorp, geboren in 1840. Jan verkocht de zaak in 1907 aan zijn neef Gerard van Dorp, geboren in 1880 en verhuisde zelf naar Den Haag. We hadden een gesprek met diens zoon, ook een Gerard, geboren in 1915 wiens geheugen zodanig is dat we een goed beeld krijgen van het reilen en zeilen van de winkel in de eerste helft van de vorige eeuw.

In gesprek met Gerard van Dorp (Gzn)

Gerard van Dorp junior is geboren op 10 april 1915 in het pand Dorpsstraat 46. Twee broers had hij en drie zusters. Gerard heeft zijn jonge jaren in Zoetermeer doorgebracht. Tot 1943 was hij werkzaam in de kruidenierswinkel van zijn vader. In die hele moeilijke oorlogsjaren is hij in Delft begonnen. Vader Van Dorp kocht daar een winkel voor zijn zoon met een hoge hypotheek, maar wel met de wetenschap dat zoon Gerard de nodige ondernemersgeest bezat. Dat heeft hij bewezen, want in de loop der jaren heeft hij – samen met zijn vrouw – een exclusieve delicatessenzaak opgebouwd, die in 1972 werd omgezet in een wijnhandel in unieke wijnkelders onder drie patriciërshuizen aan het Oude Delft. Wij hebben vooral belangstelling voor zijn periode in Zoetermeer.

25

De boerderij aan Voorweg 153 was het ouderlijk huis van Gerard van Dorp sr. die onverwacht zijn oom opvolgde in de kruidenierswinkel. (foto: Kees van der Burg, Leiden; collectie: Historisch Genootschap Oud Soetermeer)

Een boer wordt kruidenier

Gerard van Dorp senior werkte met zijn broers op de boerderij aan de Voorweg 153 en oom Jan van Dorp dreef een kruidenierszaak op de hoek van de Dorpsstraat en de Leidsewallen. "En dat ging leuk. Die oom kwam bij mijn grootvader aan de Voorweg en zei: 'Hoor eens, ik stop ermee en een van die jongens van jou moet de zaak overnemen'. Toen gingen die oudjes onderhandelen over de vraag wie de meest zakelijke was van de jongens. Mijn vader verkocht wel eens konijnen of een geit, dus hij was in hun ogen zakelijk en aldus werd de zaak beklonken. Toen mijn vader van het land thuiskwam, was hij kruidenier! Oom zei: 'Maandag kan je beginnen. Ik zal je een week helpen en dan moet het maar kunnen'. Dat gebeurde allemaal in het jaar 1907. Maar goed, oom heeft hem een week ingewerkt en toen was hij kruidenier. Er was helemaal geen eis van een vakdiploma of iets dergelijks."

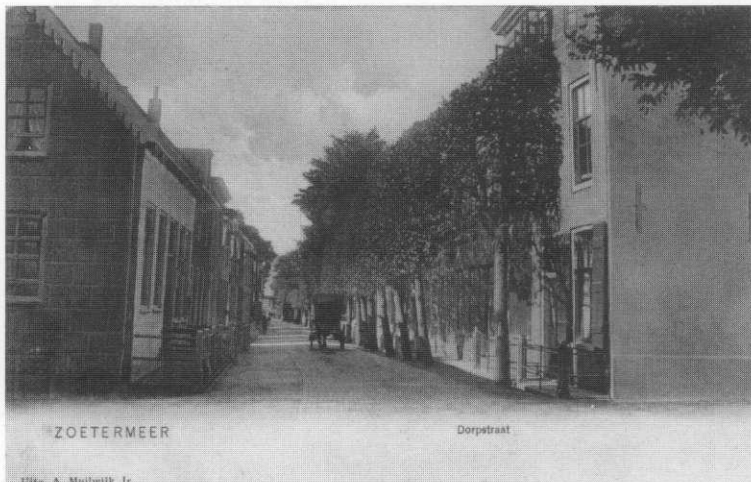
Het boerenbloed bleef stromen

"Vader was van de ene op de andere dag kruidenier. Nou zat het boerenhart er nog in, dus is hij naast de kruidenierswaren met een zaadhandel begonnen. Voor de landbouw verkocht hij bietenzaad, klaverzaad, graszaad enzovoort. Voor de tuinders eerst komkommer- en sla zaad en later zaad voor tomaten, want ik weet nog dat de tomaten op de markt kwamen.

Ik herinner me ook nog het volgende: er was een tuinder aan de Voorweg die had tomaten gezien in Pijnacker en die vond hij zo prachtig en zei: 'Die tomaten moet ik ook hebben'. Toen zei mijn vader: 'Dat moet je niet doen, want jouw grond deugt daar niet voor. Die tomaat kan in Pijnacker wel, maar hier niet'. Maar die tuinder heeft het wel gedaan en de opbrengst was zodanig dat het hem duizenden guldens heeft gekost. En door zoiets win je wel aan vertrouwen.

Mijn vader kende het land van alle boeren in Zoetermeer en in overleg met de boer maakte hij uit wat er gezaaid moest worden. Dan kwam hij bij zo iemand die zei: 'Ik wil een wei maken op dat en dat land'. Dan zei mijn vader, hij had het volste vertrouwen: 'Er moet dat percentage Engels raaigras in en zoveel Westerwolds, plus zoveel procent klaverzaad'. Dat weet ik nog, dan maakte hij er een mengsel van. Meermalen heb ik moeten helpen met het mengen van het graszaad. Dat ging primitief, met een groot laken van mijn moeder. De hele hoop graszaad werd er op gegooid, hij aan die kant van het laken en ik aan deze kant en dan schudden! Aan bietenzaad had ik een vreselijke hekel, want dat stooft zo. Het bietenzaad werd gemengd met een bepaalde stof, ik meen tegen de insecten."

26

De Dorpsstraat was aan het begin van de 20e eeuw nog de belangrijkste verbinding tussen Den Haag en Utrecht. Zoetermeer dankt haar rijke handelsleven mede aan deze gunstige ligging. (collectie: Historisch Genootschap Oud Zoetermeer)

In 1907 trouwde Gerard van Dorp met Antje Bastiaantje Notenboom. (collectie: J.A. Kardol, Pijnacker)

De winkel

“Voor het overige was het een doodgewone kruidenierszaak. Eerst deed vader het alleen. Later kreeg hij hulp van Arie de Graaf. Ook Kees Klos, die later zelf kruidenier werd, heeft bij mijn vader gewerkt. Verder moesten de kinderen, zes in getal, meehelpen. Mijn vader was klokslag zeven uur in de zaak en die was open tot je naar bed ging, zo halfelf. De winkeldeur was de hele avond open en wij moesten als kinderen om de beurt helpen, de ene avond de één en de andere avond een ander. Dat vond je niet leuk natuurlijk, maar ja, dat moest gebeuren.

In de winkel werd bijna alles verkocht, maar alles los. Om een paar voorbeelden te noemen: chloor, dat was poeder, het leek wel kalk en zat in een vat. Het rook heel scherp en als je erboven kwam, was het niet zo best. En ammoniak tappen, dat was een slecht werk. Dan stond je boven zo'n kruik van vijftwintig liter en moest je het in flessen overgieten en daar stond je pal boven. En die geur van de ammoniak kreeg je in je gezicht, maar ja, het moest allemaal, er werd niet naar gevraagd. En dan de stroop. Dat kwam in vaten van honderd kilo. Heb ik een keer het vat laten overlopen! Er lag toen misschien vijftwintig kilo stroop op de grond. Dat vond mijn vader niet leuk! Vergeten, gewoon vergeten! Die kraan open gezet en omdat het zo langzaam gaat, duurde het zo lang dat je er niet meer aan dacht.

In de kruidenierswinkel van Van Dorp was "heden" ook "versch gekarnde Blue Band" te krijgen. (collectie: mw. L. Burger-Van Dorp, Waddinxveen)

We verkochten ook Brusselse aarde. Dat was aarde uit Brussel en daar werd mee geboend. En we verkochten schuurzand, heel fijn zand waar de messen mee geslepen werden en ga zo maar door."

Toch ook margarine

"Nog iets anders. Toen Brinkers met margarine begon, wilde mijn vader daar niet aan. Dat was tegen zijn principe, want die margarine leek volgens hem wel wagensmeer. Mijn moeder maakte altijd in mei de nieuwe grasboter in en dat was soms tweeënehalf tot drieduizend pond, allemaal met de handjes en bedoeld als wintervoorraad voor de boeren. Dat ging in die blauwe en bruine Keulse potten. Er ging pekell overheen met een perkamentje er tussen en dat werd dan in de winter gebruikt. Dat mijn vader geen margarine wilde verkopen was zakelijk gezien niet goed van hem. Tussen mijn vader en de kruidenierszaak van Rodenburg, goed beschouwd concurrenten van elkaar, ging alles in goede harmonie. Als wij iets te kort hadden, haalden we het daar en andersom ging dat net zo. Maar de gebroeders Rodenburg begonnen wel met de verkoop van margarine, die gingen er zelfs een actie mee voeren. Na verloop van tijd verkochten zij tweehonderd pond in de week." Toen moest de oude Van Dorp wel overstag, al was het eerst nog aarzelend. "Als schooljongen moest ik tien pakjes halen bij Brinkers, vóór in de villa, onder in de kelder. Daar stond op schragen een grote plank en daar lag een kluit margarine op. Nog steeds erg primitief. Dan moest ik eerst Jan van der Linde gaan halen, achter van de boerderij. Die moest eerst zijn handen wassen met groene zeep. Dan had hij zo'n vierkant blokje en dat werd vol gedaan met margarine en met een spaan werd dat glad afgestroken. Dan moest ik het daarna zelf inpakken. Zo werkte dat."

Klompen op zolder

De heer Van Dorp vertelde eerder dat het een gewone kruidenierszaak was, maar er werd toch wel meer verkocht dan uitsluitend kruidenierswaren. "We

Er werden heel wat kilometers afgelegd op de transportfiets met voorop een rieten mand. Weer of geen boodschappen werden keurig thuis bezorgd. (collectie: G. van Dorp Gzn, Delft)

"Ziet dat kleine grut, parrantig gearmd, glunderen, nu ze worden gekiekt aan den voet van dien ouden toren." Aldus de Haagse journalist Graumans in 1930. Het hoge pand rechts was de kruidenierswinkel van de familie Van Dorp. ('s-Gravenhage in beeld, 17 januari 1930; collectie: Historisch Genootschap Oud Soetermeer)

verkochten ook klompen. Die lagen op zolder, de zogenaamde klompenzolder. Er lag een berg van ongeveer anderhalve meter hoog en vier meter lang. Als je de onderste moest hebben, had je de hele berg omgewerkt. Later heb ik daar een beetje verandering in gebracht. Met de geverfde klompen moest je voorzichtig zijn om de verf niet te beschadigen. De kleinere klompen kostten fl. 1,50 en de grootste fl. 1,80. Je had wilgenklompen en populierenklompen. Wilg was sterker."

Het vervoer

"We hadden een wagen, die mijn vader had laten maken bij Lamboo, de carrosseriebouwer. Dat was een stevige wagen waar de boodschappen mee naar de klanten werden gebracht. Die klanten zaten over het hele dorp en de omliggende plaatsen verspreid. Dat

In 1926 werd de gevel van de begane grond vervangen door een moderne pui. Boven de etalage stond de naam van de eigenaar (G. van Dorp) met daarnaast het jaar waarin de pui was vernieuwd (1926). (collectie: Historisch Genootschap Oud Soetermeer)

was nog wel leuk. Aan de zijkant van de wagen was een raampje. Daar had mijn vader zijn initialen GVD (= Gerard van Dorp) in laten zetten. Maar daar kon je ook iets anders van maken. Dat had hij zich niet gerealiseerd, anders was het er nooit opgezet. Hij is er meermalen mee geplaagd, maar het is er nooit afgehaald.

In 1929 kochten wij de eerste auto, een Chevrolet, bedrijfsklaar voor 1200 gulden! In de oorlog werd de auto gevorderd. Ome Jo aan de Voorweg had nog een koets en die hebben wij toen gekocht. Maar er moest een paard voor en een paard was niet te koop in die tijd. Dus zo'n grote Shetlander ervoor. Het was geen gezicht met die grote koets, maar het werkte wel. Ik kan mij nog herinneren, in 1941 had het verschrikkelijk gesneeuwd. Toen lag er op sommige plaatsen een halve meter sneeuw en die werd niet opgeruimd. Er was geen zout, er was niets. Toen hebben we een slee laten maken. Ik had er een bokje op gemaakt, maar voor de rest was er geen bescherming en zat je met 15, 16 graden vorst op dat open sleetje. Toen kwam ik een keer van het Wilsveen af en op een gegeven moment schoot de zwing los. De zwing is dat ding waar de strengen aan vast zitten en die viel op de hielen van de pony. Die schrok en sloeg op hol. En dan zit je. Wat moet je doen, wat kan je doen? Ik heb hem toen met een ruk in de sneeuw getrokken, want er stond een hek waar sneeuw tegenop gewaaid was en dat lag tot een dikke meter hoog. Nou, dus toen stond hij stil. Hij stond te trillen op zijn benen. Die hielen natuurlijk kapot. Ik ben thuisgekomen en heb hem behandeld tegen infectie en langzaam is dat genezen."

Het gezin Van Dorp omstreeks 1930 met van links naar rechts: Bastiaantje Antje, Willem, vader Gerard van Dorp, Annie, Gerard jr, Sientje, Jan Christiaan en Moeder Antje Bastiaantje Van Dorp-Notenboom. (collectie: G. van Dorp Gzn, Delft)

Gerard van Dorp sr. liet bij carrosseriebouwer Lamboo een koets maken. In het ruitje stonden zijn initialen (GVD). (collectie: G. van Dorp Gzn, Delft)

Sjennie de pony

Tussen de pony en voerman Gerard ontstond een zeer goede band. Een klein beetje verwennen hoorde daar wel bij.

“Vlak voor de laatste klant in de Katwijksebuurt (Pijnacker) was café “Het Baarsje” en daar ging ik altijd een paar reepjes chocolade kopen, voor vijf cent per stuk en dan kreeg hij een stukje en dat wist hij. De laatste klant was Kees Olieman en als ik daar vandaan kwam ging hij alvast lopen. Als ik thuiskwam kreeg hij altijd een handje vol koekkrumels en dat wist hij ook. Op een keer heb ik hem uitgespannen, want de wagen moest geladen worden. Ik werd even binnengeropen en dat duurde hem zeker te lang. Dus kwam hij ook de winkel binnen!

De pony heette Sjennie. Die stond gestald bij Jan Adegeest, de eerste tuinder, net over de vaart heen, achter in de schuur, daar had hij een eigen hokje. Ik was al een half jaar in Delft en bij een bezoek in Zoetermeer ging ik eens bij Sjennie kijken. Ik kom daar binnen, het was zo'n lange schuur, ik doe de deur open en zeg: 'Sjennie'. En gelijk met zijn hoofd over de rand heen. Een half jaar later! Dan gaat zo'n dier meer voor je betekenen dan alleen maar een beest. Je hoeft helemaal niet sentimenteel te zijn, maar zo is het wel.”

Gerard van Dorp Gzn en Arie Duiverman bezorgden de boodschappen tijdens de tweede wereldoorlog in een koets van oom Jo van Dorp. De pony voor de koets was Sjennie. (collectie: G. van Dorp Gzn, Delft)

Vragen en bezorgen

De vaste klanten werden bezocht om de boodschappen op te nemen. Die werden dan klaargemaakt en thuisbezorgd.

“Maandag ging mijn vader naar de Voorweg en voor andere straten in Zoetermeer, Benthuisen en Pijnacker waren er ook vaste opneem- en bezorgdagen. Er was altijd nog wel een nabestellinkje. Dat mocht ik dan 's avonds om zeven uur nog wegbrengen op de fiets met bagagedrager voorop met een kistje erop. Dat waren soms één of twee dingetjes, een pond zout en een pond groene zeep bijvoorbeeld. Dat gebeurde allemaal, of het nou regende of stormde, daar werd niet naar gevraagd.”

Nadat het tijdens de winter van 1940-1941 zes weken achtereen had gesneeuwd bij strenge vorst was een slee het enige nuttige vervoermiddel van kruidenier Van Dorp. (collectie: G. van Dorp Gzn, Delft)

Hoe werden de goederen aangevoerd?

“Die kwamen met bodes. Vroeger met paard en wagen. Ik weet nog wel dat Kamphuizen uit Gouda kwam met zwarte brokken en andere kleuren, rooie en gele, boterbrokken waren dat. Die betrokken we van Van Velzen uit Gouda. Kamphuizen kwam dan met een grote wagen met een huif er overheen met twee grote paarden er voor. Met een Poolse bediende kwam hij dan om de veertien dagen om ons van brokken te voorzien. En verder kwamen de artikelen met bodediensten. Bode Van der Spek, die reed op Delft en Rotterdam. Bode Van Ede, dat weet ik nog, die reed met twee muilezels op Gouda. Henneken naar Leiden en de gebroeders Van Beek met de schuit op Amsterdam en Rotterdam. Hele stapels blikken melkpoeder van Nutricia stonden op de kade achter aan de Leidsewallen. Die werden per schip naar Amsterdam en Rotterdam vervoerd en vandaar onder andere naar Nederlands- Indië.”

32

Ouderwetse prijzen

“Een enkele keer hadden we een actie. Met Sinterklaas verkochten we een pond koffie, samen met een banketletter van een pond voor achtennegentig cent en dat werd nog thuisgebracht ook. Vijf pond soda voor tien cent, de duurste thee was achtentwintig cent, dat was Afternoon thee van Van Nelle, verder hadden we thee van achttien cent en van tweeëntwintig cent per ons. Koffie hadden we van Van der Spek uit Delft en van Schulte ook uit Delft en Douwe Egberts. We hadden ook losse koffie en die moest in de winkel gemalen worden. We hadden een koffiemolen, zo’n oud groen ding met een groot wiel en op een gegeven moment is dat ding voorover gevallen en kon je er nog maar moeizaam mee malen. Dat moest ik dan doen, of het makkelijk ging of niet, ik moest het doen. En er werd geen nieuwe gekocht, helemaal niet, dat was er niet bij.”

Primitief, maar ook vooruitstrevend

“We hadden in de winkel een grote lei. ’s Zaterdags werd die schoon geveegd. Dan zette mijn vader er allemaal vakjes op. Een grote klant kreeg natuurlijk een groter vak. Elke dag kwamen ze op de pof artikelen halen en éénmaal in de week werd er afgerekend. Mijn vader liet geen nota’s drukken. Nee, hij haalde kastpapier en daarvan ging hij briefjes knippen. Dat waren de nota’s. Je kan je het nu niet meer voorstellen. Er werd veel contant betaald, met de oude la nog, dus geen kassa. Ik weet nog goed dat wij een girorekening

kregen. Dat was al heel vroeg in de tijd dat de giro in opkomst kwam. Ik meen dat wij nummer 192 hadden. In die zin was mijn vader wel weer vooruitstrevend.

Je maakte van alles mee. Om een voorbeeld te noemen wat mij nu te binnen schiet. Ik kom bij een klant aan de Voorweg, ik loop voorbij het raam en zie de vrouw aan tafel zitten met de kinderen. Ik loop achterom, je kwam bij de mensen binnen, en daar ligt ze in bed. In de bedstee, het koppie net boven de dekens uit. Ik zeg: 'Wat is er aan de hand?' 'Ja, ik ben zo ziek, leg de boodschappen maar neer, het geld ligt in de kast'. Zo ging het allemaal. Daar lag de portemonnee. Ik zeg: 'Je wist zeker niet, dat je te kort had?' Ze moest vijf gulden betalen en er zat maar drie gulden in. 'Nee, ik weet niet wat er in zit'. Ik zeg: 'Kom maar je bed uit, want toen ik net voorbij liep zat je aan tafel, die poppenkast moet je met mij niet uithalen'. Ik zeg: 'Dat en dat neem ik weer mee', want ze had een behoorlijke schuld. 'Dat heb je niet nodig en de suiker zal ik hier laten, voor de kinderen'."

Nu lijkt het of de kruidenier geen gevoel had voor situaties, maar dat blijkt wel degelijk het geval.

"Wat is misbruik? Nood brengt tot gekke dingen. Wat doe je van achttien gulden? Daar moest de huur af, daar moest het ziekenfonds af en ze moesten een paar nieuwe klompen hebben en ga zo maar door. Je hebt er geen voorstelling van wat dat betekent. En de een heeft een wat ruimer geweten dan een ander."

Een trouwerij in de oorlog

Gerard junior en zijn verloofde waren aan trouwen toe, maar het was 1943 en dus midden in de oorlog. Alles was op de bon en de Duitsers waren er zelfs toe overgegaan om de klokken uit de kerktorens te vorderen, zodat op de zondagmorgen er zelfs geen klokgelui meer was.

Toch waren er verrassingen op die voor hen zo belangrijke dag.

"Ja, dat was een hele grote verrassing. Daar had mijn broer voor gezorgd. Arie Groenheyde had namelijk een opname van de klokken van de Hervormde kerk en die had op verschillende plaatsen rond de kerk luidsprekers aangebracht. Dus toen we aankwamen in de koetsjes, dat was heel gewoon natuurlijk, begonnen de klokken te beieren. Dan zit je toch wel even raar te kijken, want de klokken waren er immers al uitgehaald. Vader Karens had het gemeste kalf geslacht dus toen hebben we een grote bruiloft gehad tot 's nachts vier toe geloof ik."

33

Uitkijkpost?

"Ik weet niet meer van wie ik het heb gehoord, maar in de Franse tijd zou ons huis hebben gediend als uitkijkpost. Of het waar is? Het was wel een van de hoogste punten, maar aan de andere kan je zeggen dat de kerktoren van de Oude Kerk even hoog was of zelfs hoger."

Hoog is het pand in ieder geval en als er onderhoud aan bijvoorbeeld de zijgevel moest worden gepleegd was dat wel een probleem.

"Op een keer moesten de zijmuren opgeknapt worden en dat was een gevaarlijke onderneming. Stellingen zoals nu waren er niet. Fransje van Gool heeft dat toen gedaan. Die zette twee ladders tegen de muur en bevestigde daar schragen aan, daar legde hij planken op en zo kon hij tot helemaal bovenaan komen. Niemand anders had er zin in om er aan te beginnen, maar Fransje zei: 'Dat doe ik wel'."

W. VAN DORP	
DORPSTRAAT 46	
KRUIDENIERSWAREN COMESTIBEL, DELICATESSEN FINE VLEESWAREN WINKEN EN LIJFLEN	
TELEF. 93	GIRO 266031
N O T	ZOETERMEER, MEI. 1940. 190
A voor HERRN ERKVOOGDEN DER GEN. ZOETERMEER.	
ZOETERMEER, van W. VAN DORP	
4 Liter, Olie,	44
2 Fles, Bergerac,	2,50
4 Liter, Olie,	44
4 Liter, Olie,	44
4 Liter, Olie,	44
1 Fles, Spiritus,	24
3 Fles, Bergerac,	3 75
4 Liter, Olie,	44
2 Fles, Bergerac,	2 50
2 Liter, Olie,	44
4 Liter, Olie,	44
3 Fles, Bergerac,	3 75
TOTAAL,	15, 82

De constructie van het huis

"Is het wel eens opgevallen, het staat voorover. Het is schuin gebouwd, zodat het niet kon inwateren. Want vroeger hadden ze geen specie, toen hadden ze kalk en dat is poreus. Het lijkt alsof het scheef gezakt is, maar dan zouden er scheuren in de zijmuur moeten zijn. Het pand heeft verder een onbeschoten kap. De kap is van rondhout, gewoon van boomtakken gemaakt. Daar liggen panlatjes op en daarop de dakpannen. Een of twee maal per jaar moesten de voegen van de pannen met cement worden dicht gestreken en dat werd gedaan door Rook Kerkhoven."

Wim van Dorp Gzn voor de nog niet verbouwde gevel van zijn winkel in 1956. (foto: G. van den Broek; collectie: Historisch Genootschap Oud Soetermeer)

De derde generatie

Was het zo dat de bestemming van het pand in de eerste helft van de twintigste eeuw nauwelijks veranderde, in de laatste veertig jaar waren er veranderingen te over. Vroeger was het gebruik om kinderen te vernoemen en zodoende kwam men in opeenvolgende geslachten steeds dezelfde naam tegen, zo ook bij de familie Van Dorp. We kwamen al twee maal een Gerard tegen en konden volstaan met deze aan te duiden als senior en junior. Om iets over de meer recente ontwikkelingen aan de weet te komen hadden wij een gesprek met weer een Gerard. We zullen hem Gerard de derde noemen. Het gesprek had al een aantal jaren geleden plaats, zodat sommige uitspraken in dat licht moeten worden gezien. We gaan terug naar 1937. Toen nam Willem (Wim) van Dorp, geboren op 27 oktober 1911, het bedrijf over van zijn vader Gerard senior. De bedoeling was aanvankelijk dat Wim de zaak zou gaan leiden en dat jongere broer Gerard bij hem in loondienst zou komen. Gerard voelde daar echter niets voor, want hij wilde zelf een zaak opbouwen, hetgeen hem in Delft ook goed is gelukt.

In 1956 werd de oude pui vervangen door een moderne gevel. De twee etalageruiten en de zwart geglazuurde tegels gaven de Spar-winkel een eigentijds uiterlijk. (foto: Fotobedrijf "Positief", Scheveningen; collectie: Historisch Genootschap Oud Soetermeer)

Een feestelijk versierde Dorpsstraat tijdens koninginndag 1960. Op de achtergrond de kruidenierswinkel van Wim van Dorp Gzn. (foto: G.W. van Duinen, Den Haag; collectie: Historisch Genootschap Oud Soetermeer)

Een paardenmirakel

Degene bij wie wij ons oor te luisteren hebben gelegd is Gerard, de oudste zoon van Wim. Gerard is geboren op 8 augustus 1945. Om te beginnen een bijzonder verhaal over een bijzonder paard.

"Mijn vader heeft min of meer als hobby tot 1957 met paard en wagen laten bezorgen. Dat paard liep in Palenstein tegenover de fietsenzaak van Van Dijk. Daar was een ophaalbrug en daar moest ze over en de wagen stond bij Karens in het Lagereinde. Dat paard was kuikenmak, het enige wat het niet kon was praten, maar voor de rest kon het alles. Het was een circuspaard geweest. Op een gegeven moment belt boer Karens op en zegt tegen mijn vader: 'Van Dorp, er loopt een veulen bij jouw paard'. Ja, op een donderdagmorgen, ik vergeet het nooit. Had dat paard 's nachts gevoeld. Het was gedekt en niemand had er iets van gemerkt! De enige verklaring is dat er een hengst over de sloot is gesprongen. Probeer nou zo'n paard met een veulen voor de kar te krijgen, dat lukt je nooit. Toen heeft mijn vader voor een week of zes geruild met een melkboer. Die had al een gesaneerde wijk en dan mocht dat veulen naast de moeder lopen en de melkboer mocht het veulen daarna zelf houden."

35

Veranderingen

In de loop van de tijd voerde Wim van Dorp de nodige veranderingen door. Losse artikelen werden inmiddels verpakt van de leveranciers ontvangen en ook vloeibare zaken zoals ammoniak, azijn en dergelijke werden in vaste hoeveelheden in flessen afgeleverd. Er verdween op die manier veel, achteraf bekeken omslachtig werk. Daar tegenover stond wel dat aan de boekhouding veel meer aandacht moest worden besteed en ook de kassa deed zijn intrede.

Er kwamen minder vertegenwoordigers, omdat de meeste artikelen werden betrokken van een grossiersbedrijf en dat was in dit geval Van Well uit Zoetermeer. Toen de heer Van Well in de jaren dertig de zogenaamde SPAR-formule invoerde, werd het kruideniersbedrijf Van Dorp dan ook de eerste SPAR-winkel in Zoetermeer. DE SPAR staat voor: Door Eendrachtige Samenwerking Profiteren Allen Regelmatig en het logo werd het bekende sparretje. Eind jaren vijftig gaf de heer Van Dorp een foto aan zijn klanten met daarop het pand en op de achterzijde een greep uit het assortiment.

Uit voorraad leverbaar op alle melk- en zuivelbonnen
alle soorten kindervoeding, zoals:

- * Karnemelk met rijst en suiker
- * Karnemelk met bloem en suiker
- * Eiwitmelk, Voedingssuiker enz. enz.

in het Depot van „Nutricia“ bij:

W. VAN DORP Dorpsstraat 46
Telefoon 93

Advertentie van
W. van Dorp

Gerard in militaire dienst

In de jaren zestig was er nog de verplichte militaire dienst en Gerard, de beoogde opvolger in het bedrijf, werd in 1965 opgeroepen om voor een aantal maanden zijn dienstplicht te vervullen. Tot overmaat van ramp ging ook de knecht, die weliswaar voor tijdelijk was, in diezelfde periode weg. Wim van Dorp heeft toen van de kruidenierszaak een drogisterij gemaakt. Dat was een ingrijpende verandering in de bestemming van de winkel, die vele tientallen jaren als kruideniersonderkomen had gediend. De nieuwe nering liep heel goed. Gerard kwam in november 1966 uit militaire dienst met klein verlof en is elders gaan werken. In zijn dienstitijd had hij namelijk op militaire vrachtwagens rijles gegeven. Omdat de drogisterij hem niet erg trok is hij in Den Haag gaan werken bij een firma die bedrijfsverhuizingen verzorgde.

Onvoorziene omstandigheden

Vader Wim werd in 1967 plotseling ernstig ziek en overleed in de loop van 1968. Gerard had toen niet veel keus en voldeed aan de wens van zijn vader om in de drogisterij te komen, maar nog altijd niet van harte. Hij had ook niet de benodigde papieren, maar in dit bijzondere geval kreeg hij dispensatie. Wel werd door iemand die controle uitvoert op de naleving van de Geneesmiddelenwet druk uitgeoefend om binnen afzienbare tijd het vakdiploma te halen.

Toch nog ongeveer vijf jaar was Gerard, bijgestaan door bekwaam winkelpersoneel, drogist. Hij zegt daarover: "In 1968 is mijn vader overleden. Ik was nog maar een paar maanden uit militaire dienst en toen hij me vroeg of ik in de zaak wilde komen heb ik dat gedaan. Drogist, daar moet je voor in de wieg gelegd zijn. Ik had wel een paar winkelmeisjes, maar als er een ziek was of met vakantie, dan moest ik helpen. Als er dan een klant kwam die kwam kijken naar een cyclaamkleurige lippenstift, zie je me staan? Nee, nee, ik kwam net van een vrachtwagen af uit militaire dienst en dan dacht ik wel eens: stel dat die dienstmakers me zo eens bezig zien. Nee, dat was niks voor mij. Toen kwam er een koper opdagen die de hele voorraad overnam en ik keek uit naar ander werk. Ik heb toen een poosje bij een zwager gewerkt."

36

De drogisterij floreert niet

De drogisterij was gehuurd door een ver familielid die er een bedrijfsleider in zette. Aanvankelijk leek alles goed te gaan. Het is achteraf altijd moeilijk om aan te geven

Nadat Gerard van Dorp Wzn de drogisterij van zijn vader had overgenomen begon hij in 1976 een cadeaushop en handel in Oosterse kunst. (collectie: G. van Dorp Wzn, Zoetermeer)

Gerard van Dorp Wzn en zijn vrouw Marijke. Gerard had de nieuwe naam van zijn winkel (Germado) samengesteld uit hun naam. (collectie: G. van Dorp Wzn, Zoetermeer)

waardoor een terugslag ontstaat, maar op den duur floreerde de zaak niet en het werd tijd om in te grijpen en naar een andere bestemming uit te zien.

Gerard had inmiddels een levenspartner gevonden en samen zetten zij zich in voor een in de Dorpsstraat unieke winkel. Zoetermeer was inmiddels gaan groeien, Palenstein was gebouwd en zij begonnen een cadeaushop en handel in Oosterse kunst. De naam werd

GERMADO

De naam was samengesteld uit die van GERard, MARIjke zijn vrouw en Van DOrp. Al in zijn MULO-tijd had Gerard zijn middenstandsdiploma gehaald en dat kwam hem nu goed van pas. In februari 1976 was het zover, de winkel had de nodige verbouwing ondergaan en alles voor de nieuwe nering was in gereedheid gebracht. De feestelijke opening kon plaatsvinden. Een aantal jaren werden goede zaken gedaan, maar op den duur trad verzadiging van de markt op, zeker voor artikelen die trendgevoelig zijn. Dat merkt de winkelier en dat merken de vertegenwoordigers. Wat voor Zoetermeer geldt, geldt ook voor andere plaatsen in Nederland en daarom gingen vertegenwoordigers hun grenzen verleggen naar België en Duitsland. Het was allemaal niet hoopvol voor de toekomst, zeker niet voor een groeiend gezin.

Weer een nieuwe bestemming

Langzamerhand ging Gerard zich toeleggen op handel in lijsten, passepartouts enzovoort. Hij maakte ook zelf lijsten, zowel van hout als van metaal en van lieverlee werd dat zijn nieuwe beroep.

VRIJDAG 13 FEBRUARI 1976

GERMADO
KADOSHOP EN
OOSTERSE KUNST

**VIERT NOG STEEDS HET
OPENINGSFEEST!**

Daarom morgen, dus alleen zaterdag:

bij aankoop van f 25,— ontvangt U
**GEHEEL GRATIS ORIGINELE
CHINESE THEEPOT**
(de waarde hiervan is f 5,75).

*Verjaardag, verloving, huwelijksgeschenk, jubileum of zo-maar
een geschenk?*

Germado heeft keus genoeg, o.a. tin miniaturen, oosterse kunst, houtsnij-
werk uit Thailand, Delfts blauw, beeldengroepen, enz. enz.

GERMADO **KADOSHOP**
OOSTERSE KUNST

DORPSSTRAAT 46 (BIJ DE STOPLICHTEN) ZOETERMEER

Toch waren er zaken die dringend om een oplossing vroegen. De winkel- en werkruimte waren zeer beperkt van omvang. Met ongeveer 60 vierkante meter was en bleef het woekeren. De staat van onderhoud liet zeer veel te wensen over. Het was voor een kleine zelfstandige ondernemer niet op te brengen om het hele pand te renoveren, laat staan te restaureren. Gerard en zijn gezin zijn inmiddels uit het pand getrokken en elders in Zoetermeer gaan wonen. De ligging van het pand voor een lopende winkel is gaandeweg slechter geworden, vooral als gevolg van de doorbraak van de Leidsewallen naar de wijk Palenstein. Gerard daarover:

"Mijn vrouw en ik woonden er nog maar net toen Palenstein werd volgebouwd. 's Ochtends om half zeven scheurden die betonmixers voorbij. Ik kan me daar nu nog kwaad over maken. Groot Zoetermeer, nou gigantisch, wat een wereldstad! Ze komen uit de hele wereld kijken. Ja, er was weer een bus met Israëliërs en maar gapen naar die flats. Als je ziet wat een verkeer er over de Wallen perst! Dat had eigenlijk anders moeten zijn. Kinderen, in het begin ook, ze fietsten allemaal over het trottoir. Dan zei ik eens een keer tegen zo'n ventje: 'Joh, ga op de straat fietsen'. 'Nee meneer, dat durf ik niet'. Hij was zo bang. Ja natuurlijk, zo'n kind ziet die grote banden van een bus of van een vrachtauto vlak naast hem voorbijgaan. Dat was niet normaal, je kon geen raam open hebben, want je zat te vergassen, terwijl de Leidsewallen vroeger doodliep. Er zijn plannen geweest om die weg meer richting gemeentehuis aan te leggen, maar dan kwamen ze in de Dobbe uit en dan zouden ze daar een brug moeten slaan van 150 meter."

Van Dorp verlaat het pand

Uit de akten van overdracht blijkt, dat het pand in 1868 al in handen van een Van Dorp is gekomen en wel van Jan van Dorp, die het kocht van Kees Braat. En na ruim 130 jaar verdwijnt de laatste Van Dorp uit het pand. Een ontwikkeling die niet was tegen te houden. Zo waren de gemeente en het Historisch Genootschap grote voorstanders van behoud en restauratie van het pand. Gerard had daar geheel andere gedachten over, maar die moest wel de financiële middelen opbrengen.

"Het klinkt misschien raar, maar ik zou er geen gulden aan verspijkeren. Ik heb met de gemeente wel eens verschil van mening gehad. Bijvoorbeeld een nieuw dak erop. 'Ik gooi er asfaltsingels op' en daar hadden ze bij de gemeente niet van thuis. Een pand van 300 jaar! Voor mij ging het erom dat het waterdicht was. Wat erop ligt zal mij een zorg zijn. 'Nou meneer Van Dorp, u weet niet wat u zegt, het is zo uniek'. Nou, die ouwe rotzooi, afbreken die handel. Die mevrouw vindt het prachtig en uniek.

Ik heb wel eens gedacht wat zou je hier nog anders mee kunnen doen om de oudheid weer voor de dag te halen? Dan moet je het plafond eruit halen. Dat plafond heb ik er een aantal jaren geleden nog in gemaakt. Zwarte houten binten komen er dan voor de dag. Nou meneer Oisterwijk (bestaat wel niet meer) zou er toch wel even stil van worden, wat er nog aan hout in zit. Maar ik denk dan, je zou in zo'n pand alle binten weer voor de dag moeten halen, maar wat moet ik ermee?

Je begint met het dak en dat kost al zestigduizend gulden! En wat komt er onder vandaan? Het is zestig vierkante meter bedrijfsruimte. En dan heb je alleen nog maar een nieuw dak!" Aldus Gerard van Dorp III. Toen zich in 1999 een koper meldde die het huis wilde opknappen, was de keus snel gemaakt. H.J.B. Voorberg uit Rotterdam was de "gelukkige" en hij liet het monumentale pand restaureren. Sinds begin 2001 staat het huis er weer schitterend bij en nog net zo stevig als 300 jaar geleden.

De bouwgeschiedenis

Botine Koopmans

'Gebouw van eenvoudige, doch harmonische architectuur. Van belang uit oogpunt van oudheidkundige en volkskundige waarde' zo luidt de vrij summiere redengevende omschrijving in het monumentenregister uit 1979.

Het markante gemeentelijke monument Dorpsstraat 46 behoort tot de oudste in Zoetermeer. Er is geen exact bouwjaar van bekend, maar zeer waarschijnlijk dateert het uit de achttiende eeuw. Op deze eeuw wijst in ieder geval het metselwerk in de voor- en zijgevel, bestaande uit fijngevormde rode steen met subtiel voegwerk. In latere perioden werden de baksteen en het voegwerk grover van textuur en miste het metselwerk de verfijning die in de achttiende eeuw gebruikelijk was. In de gevels komen klezoren voor: dat zijn baksteentjes van een kwart formaat die in het hoekverband van metselwerk gebruikt werden. Zo kwamen de stootvoegen in de opeenvolgende lagen niet boven elkaar te liggen. Deze klezortjes raakten in het begin van de negentiende eeuw in onbruik. Voor het overige biedt het gebouw weinig houvast voor een exactere datering: er zijn geen ornamenten, geen specifieke bouwkundige details of bijzonder gevormde muurankers die bij een bepaalde periode horen. Ook op grond van archiefgegevens is geen bouwjaar te bepalen. Wel is het aannemelijk dat Cornelis van der Helm, die in 1725 eigenaar werd van Dorpsstraat 46, de stichter van het tegenwoordige pand is. De niet-onbemiddelde familie Van der Helm had het gebouw ruim een eeuw in bezit.

39

Dorpsstraat 46 in 1977, twee jaar voor de bescherming als gemeentelijk monument. (foto: K. van der Burg; collectie: Gemeente Zoetermeer, MBW Monumentenzorg)

Sporenkap

In drie eeuwen verandert er gewoonlijk heel wat in een gebouw. Ook voor Dorpsstraat 46 geldt dit, maar de hoofdstructuur – een hoog voorhuis van drie bouwlagen met asymmetrisch zadeldak en haaks daarop een tweelaags achterhuis met schilddak – is intact gebleven. De constructie is eenvoudig: enkelvoudige balklagen ondersteunen de verdiepingsvloeren. Buiten is aan de ijzeren muurankers in de gevels te zien waar de balken zich bevinden. Ankers bevestigen de constructieve delen zoals muren en balken aan elkaar om uitwijken tegen te gaan. De ankers van Dorpsstraat 46 in de vorm van een rechte staaf zijn zeer eenvoudig, maar er bestaan ook rijk bewerkte sierankers, meestal aan prestigieuze gebouwen.

Bijzonder is de gave sporenkap die tot de restauratie, op een klein deel na, geen beschieting van dakplaten bezat. De sporen en dakpannen lagen dus in het zicht, iets wat men nog maar heel zelden aantreft. De laatste bewoner, Gerard van Dorp, vertelde dat de pannen op gezette tijden werden aangesmeerd om kieren te voorkomen en de zolder droog te houden. Tijdens de restauratie is vanwege comfort en gebruiksgemak een beschieting aangebracht, maar het is op zodanig zorgvuldige manier gedaan dat de sporen in het zicht zijn gebleven. Bij een sporenkap wordt de dakbedekking gedragen door een reeks sporen. Een spoor is een vrij dun, rond of rechthoekig stuk hout, dat van de dakvoet tot de nok loopt. De sporen liggen tegenover elkaar. Dwars op de sporen liggen latten waarop de pannen rusten. Aanvankelijk werden de sporen niet verder ondersteund, maar vanaf het midden van de dertiende eeuw ontwikkelden zich ondersteuningsconstructies¹. De sporen kwamen te liggen op horizontaal draaghout in de lengterichting van de kap, de zogenaamde flieringen. Deze rustten op hun beurt op gebinten. Wanneer halverwege de kap een vloer op de flieringen en het gebint werd gelegd, ontstond een flieringzolder, later vliering genoemd.

Bij de kap van Dorpsstraat 46 is dit allemaal goed te zien. De kap is onder de nokbalk verstevigd door spijkerplaten (planken) die de spantbenen met elkaar verbinden. Er is een kleine vliering halverwege de kap die bereikbaar is via een houten steektrap. De gebinten zijn keurig voorzien van telmerken: aan de ene kant strepen en aan de andere kant halve maantjes. De telmerken dienden om de balken van de constructie die elders werden gemaakt, op het werk in de juiste volgorde te plaatsen. Een pen-en-gat verbinding met forse houten toognagels houdt de balken van het gebint op hun plaats.

Veranderingen

Archief en foto's vertellen veel, maar ook aan het gebouw zelf is veel af te lezen. De voorgevel, en met name de zijgevel laten vele sporen van veranderingen zien. Ook binnen is aan de hand van de balklagen het een en ander af te leiden, al is het verhaal niet overal even duidelijk. Mogelijk is de gevel aan de voorzijde in de achttiende eeuw hoger opgetrokken zodat de derde bouwlaag (tweede verdieping) ontstond. Hierop wijst het feit dat de gebinten aan de voorzijde ter hoogte van de huidige daklijst stoppen. De vloer van de vliering wordt hier gedragen door balken die evenwijdig aan de gevel lopen. Zo kreeg men op de zolderverdieping een mooie ruimte die

Vlak bij de hoek van de voorgevel zijn klezoren (kwart bakstenen) in het metselwerk verwerkt. (foto: mw. B. Koopmans, Zoetermeer)

De constructie van de sporenkap met gebint, horizontale steunbalk, sporen en panlatten, waarop de aangesmeerde dakpannen liggen. Op het gebint rust de vloer van de vliering. Het kleine lichtpuntje rechts is van een dakpan met een ruitje. (foto: mw. B. Koopmans, Zoetermeer)

niet door gebinten wordt onderbroken. De verhoging van de gevel is niet in het metselwerk terug te vinden. Waarschijnlijk is hier een vakman aan het werk geweest die het nieuwe deel naadloos heeft laten aansluiten aan de bestaande gevel.

Dat de verhoging van de gevel nog in de achttiende eeuw heeft plaatsgevonden is af te leiden uit de inventaris die in 1770 na het overlijden van de toenmalige eigenaar Cornelis van der Helm werd opgemaakt². Alles wat zich toen in het huis bevond, is opgeschreven en per ruimte gerubriceerd, zodat we meteen een goed beeld krijgen van het gebruik en de indeling van het huis. De inventaris begint met de 'bovenste vliering', de kleerzolder en de voorkamer waar mogelijk werd geslapen. Deze kamer moet de ruimte zijn die door het verhogen van de gevel is ontstaan. Daaronder bevonden zich op de eerste verdieping de grote kamer waar '3 Neteldoekse gordijntjes voor de Rame' hingen en een 'bovezijkamertje'. De begane grond bevatte in het voorhuis de winkel, en verder de 'onderkamer', een kookkeukentje en een kantoortje. En helemaal onderin was de kelder (zie ook het artikel van Ronald Grootveld).

Pen-en-gat verbinding met een stevige houten toognagel. Daaronder is nog net het telmerk te zien; drie in het hout uitgekerfde streepjes boven elkaar. (foto: mw. B. Koopmans, Zoetermeer)

Herstel van de sporenkap. Bij de restauratie zijn de oude sporen zoveel mogelijk gehandhaafd. Onder de nokbalk bevinden zich zogenaamde spijkerplaten. (foto: mw B. Koopmans, Zoetermeer)

Eén raam op de verdieping?

In de voorgevel is op de verdieping een merkwaardig detail te zien, namelijk de plaats van de klezoren. Deze kwart baksteentjes komen behalve bij de hoek van het pand, alleen aan weerszijden van het middelste venster op de eerste verdieping voor, en wel op enige afstand hiervan. Dat zou erop kunnen wijzen dat er oorspronkelijk maar één venster op de verdieping is geweest en dat dit ook breder was, omdat de klezoren gewoonlijk alleen in het hoekverband voorkomen. Vanwege de drie neteldoekse gordijntjes in de inventaris kunnen we aannemen dat er in 1770 in ieder geval al drie ramen waren.

Ook in de zijgevel zijn rechtsboven klezoren in het metselwerk te vinden. Dat duidt erop dat hier ooit een raam heeft gezeten (misschien van het 'bovezijkamertje'?).

42

De ramen waren in de achttiende eeuw ongetwijfeld in kleine roeden onderverdeeld. In deze tijd was men nog niet in staat grote glasvlakken te maken en vatte men de kleine ruitjes in houten roeden (latten). De overbuurman, de Oude Kerk uit 1785-1787, heeft zulke in kleine ruitjes onderverdeelde ramen. Elke keer als het technisch mogelijk was werden de glasvlakken van de vensters groter. Aan het begin van de negentiende eeuw was men in staat grote schuiframen onder te verdelen in zes ruiten: twee in het bovenlicht en vier in het onderraam.

De twintigste eeuw

Blijkens een foto uit omstreeks 1900 bezat het pand Dorpsstraat 46 zulke zesruiters op de begane grond en op de verdieping. De indeling van de begane grond bestond toen uit een deur in het midden met een fraai gesneden bovenlicht, en twee schuiframen aan weerszijden. De ramen konden door luiken worden afgesloten.

Voor het huis lag een stoep die van de openbare ruimte was gescheiden door een stoephek, ook wel balie genoemd. Zulke stoepen met balies waren tot ver in de twintigste eeuw een vertrouwd beeld in de Dorpsstraat. Oorspronkelijk vormde de stoep een stukje openbare ruimte dat tussen de voorgevel en de toen nog onbestrate weg lag. Dit strookje grond werd door de eigenaar van het huis bestraat en zo ontstond de stoep. Hier speelde zich het openbare leven af. Men dreef er handel, verkocht koopwaar en er vonden ontmoetingen plaats. Soms stond haaks op de gevel een bank. Om de stoep af te schermen tegen koetsen en handkarren werden er hekken of stoeppalen omheen gezet. Hier was wel toestemming van de overheid voor nodig omdat niemand op eigen houtje openbare ruimte in beslag mocht nemen.

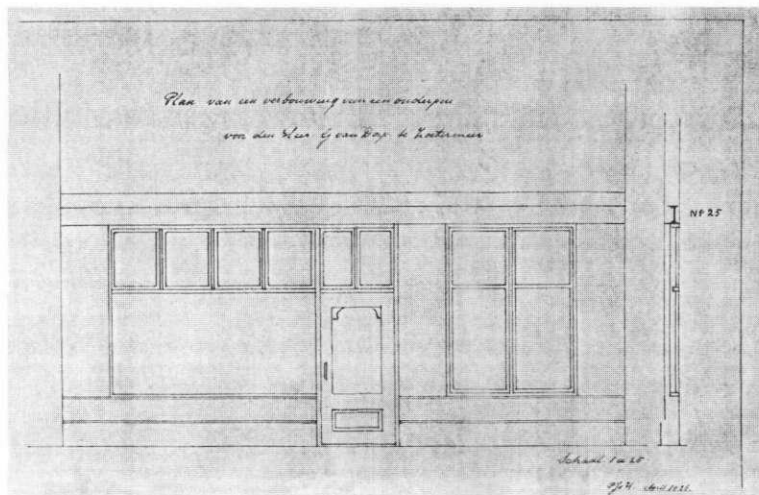
Aan het begin van de twintigste eeuw was de voorzijde van Dorpsstraat 46 nog voorzien van een stoep met een fraaie balie. (collectie: G. van Dorp Gzn, Delft)

De balie van Dorpsstraat 46 bestond uit natuurstenen palen, verbonden door twee stangen. De palen waren versierd met verticale groeven en bekrond door een halve bol. De versieringen vallen extra op omdat ze zwart zijn gemaakt. Aanvankelijk deed men dat door die delen te zoeten. Zoeten wil zeggen dat de te accentueren onderdelen nageschuurd werden met olie. Daardoor werd het oppervlak donkerder en dieper van kleur. Wanneer na verloop van jaren het effect vervaagde, werd de kleur met zwarte verf weer opgehaald. De bovenste verdieping tenslotte bezat openstaande ramen met kleine ruitjes.

Een nieuwe pui

In 1926 moderniseerde Gerard van Dorp senior de begane grond ten behoeve van zijn kruidenierswinkel. Het plan van de verbouwing van de onderpui, ingediend door aannemer P. van Herwijnen uit Zoetermeer, voorzag in een breed etalageraam met een reeks kleine bovenlichten zodat de voorbijgangers ongehinderd naar binnen konden kijken. Winkelpuizen werden en worden regelmatig aan moderne eisen aangepast en het is dan ook een onderdeel van een gebouw dat vaak wijzigt. Als het enigszins kon, zorgde de winkelier voor grote etalageruiten waarachter hij de koopwaar zo verleidelijk mogelijk uitstalde. 'Het kwijnende licht van een paar kaarsen of olielampjes vanachter kleine ruiten, maakte plaats voor een zee van licht en stralende spiegelruiten' zo constateerde J.H. Jacobs in de Haagse winkelstraten in 1904.

43

Bouwtekening van de begane grond met de nieuwe pui uit 1926. (collectie: Gemeentearchief Zoetermeer)

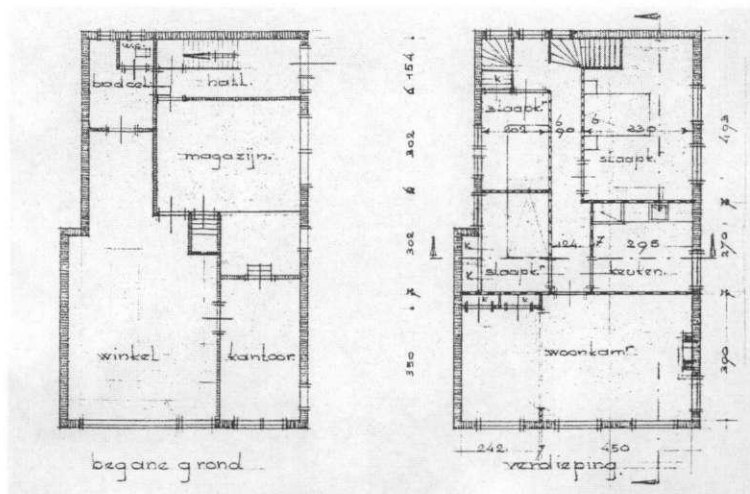
De situatie omstreeks 1940. Om de hoek bevinden zich twee kleine vensters boven elkaar die na 1910 zijn toegevoegd. (collectie: Historisch Genootschap Oud Soetermeer)

De pui die Van Dorp liet plaatsen had een eenvoudige, basale vorm bestaande uit een rechthoekig raam met de deur aan de rechterkant. Het enige decoratieve werd gevormd door de reeks kleine ruitjes aan de bovenzijde. Naast de winkelpui bevond zich een dubbel raam dat bij de huiskamer hoorde. Van Dorp liet de begane grond tot aan de vensters van de verdieping bepleisteren waarop hij in witte letters de naam Van Dorp en het jaartal 1926 liet aanbrengen.

De zijgevel moet in deze periode tevens gewijzigd zijn. De vorm van het dubbelvenster en van de zijdeur achterin in de gevel wijst op een datering in de jaren twintig. Het dubbelvenster is vergelijkbaar met het huiskamerraam aan de voorzijde en de deur met zijlicht heeft de typerende vormgeving van de Amsterdamse School uit de jaren twintig. Karakteristiek zijn de expressieve golvende profilering en de reeks kleine ruitjes boven elkaar. Ook zijn op enig moment twee kleine vensters op de begane grond en verdieping vlakbij de hoek in de zijgevel geplaatst, het eerst het venster op de begane grond en later het tweede venster erboven op de verdieping. Ze zijn nog niet te zien op een foto uit 1910, in 1933 is alleen het venster op de begane grond aanwezig en omstreeks 1940 zijn ze er alle twee.

Wonen op de verdieping

In 1950 vroeg Willem van Dorp die in 1937 de winkel had overgenomen, vergunning om de eerste verdieping die dienst deed als pakzolder te veranderen in een woonruimte. Uit de ingediende bouwtekening valt af te leiden hoe de indeling was en hoe de verschillende ruimtes in het pand tot dat jaar functioneerden. Aan de voorzijde op de begane grond

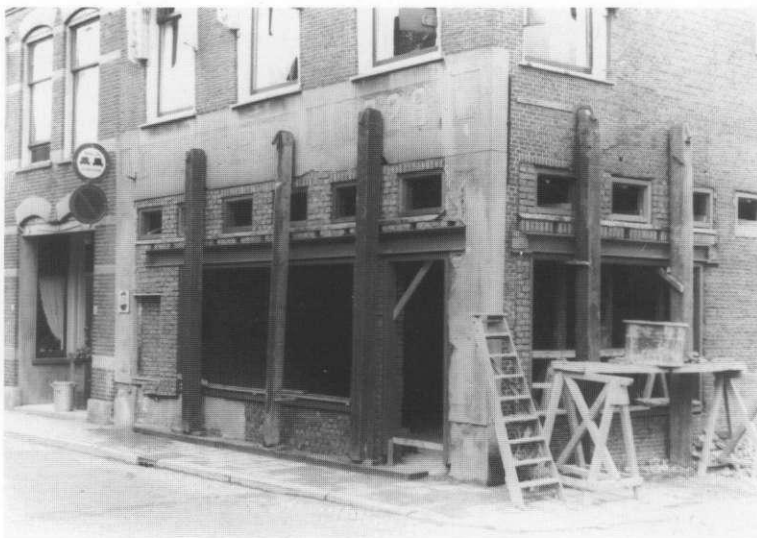
De nieuwe indeling van de begane grond en verdieping in 1950. (collectie: Gemeente-archief Zoetermeer)

bevonden zich de winkel en de huiskamer zoals boven al is aangegeven. Helemaal achterin was de keuken en daarnaast de wc en de badkamer. De trap naar de eerste verdieping was in het midden gesitueerd. De bovenste verdieping, de zolder, was in gebruik voor het opslaan van voorraden.

Willem van Dorp veranderde de huiskamer in kantoor met erachter het magazijn. De winkel zelf werd niet vergroot. De trap werd uit het midden weggebroken en verplaatst naar achteren, waar de keuken was. 'Badcel' en wc bleven op hun oude plek. De voormalige pakzolder werd de woonverdieping. De woonkamer werd aan de voorzijde gesitueerd, over de volle breedte, waar men een prachtig uitzicht op de Oude Kerk aan de overkant had. De roeden uit de schuiframen liet men verwijderen en het smalle raampje op de hoek in de zijgevel werd verbreed. In de bovenlichten plaatste men imitatie glas in lood: fijne lijntjes op het glas suggereerden dat de ruitjes in lood waren gevat. Achter de woonkamer bevond zich de gang met aan weerszijden de keuken en drie slaapkamers. De verbouwing werd uitgevoerd door aannemer P. Brandhorst uit Zoetermeer.

Een moderne winkel

Zes jaar later, in 1956, volgde weer een verbouwing, die het uiterlijk van de begane grond tot aan de restauratie heeft bepaald. In dat jaar paste Willem van Dorp de winkelpui aan de eisen van de moderne tijd aan, naar ontwerp van architectenbureau B. Treffers uit Waddinxveen. Aannemer L. Bontenbal uit Zoetermeer voerde de werkzaamheden uit. De oude pui, het voormalige huiskamerraam en een pinda-automaat, die op de plaats van het kleine raam in de hoek was gekomen, werden volledig uitgebroken en vervangen door een brede doorlopende pui bestaande uit twee grote etalagevensters, twee etalagekasten en een deur. Een luifel verbond het geheel met elkaar. Ter versteviging van de constructie plaatste men boven de etalagevensters een stevige stalen balk. Daar weer boven kwam een reeks kleine vensters die op enige afstand van elkaar in de gevel werden geplaatst. Een fraaie zwart glanzende betegeling gaf de pui een uiterst moderne uitstraling. Dit keer werd de winkel wel vergroot: het kantoor en het magazijn werden bij de winkel getrokken. Een klein venster iets verderop in de zijgevel dat bij het kantoor hoorde was hierdoor overbodig geworden en werd dichtgezet. De aftekening en de strekken boven het venster zijn nog in het metselwerk van de zijgevel terug te vinden. Vlak eronder zat het kelderraam met luik. Ook dat verdween toen de kelder werd volgestort.

De modernisering van de begane grond in 1956. De verbouwing is in volle gang. Foto: G. van den Broek; collectie: Historisch Genootschap Oud Soetermeer)

De opening van de nieuwe winkel in 1956 was aanleiding tot het uitgeven van een speciale ansichtkaart. "Van Dorp's Modernste Levensmiddelbedrijf" luidt het opschrift op de achterzijde van de kaart. (collectie: Gemeentearchief Zoetermeer)

Een reclamekaart uit deze tijd meldt dat de klant in de winkel terecht kon voor een keus uit eerste klas merkartikelen uit diverse landen, waaronder Gerber kaassoorten uit Zwitserland, mousserende wijnen uit België, 55 soorten Mc Cormick kruiden uit Amerika, vis- en vruchten conserven uit Canada, Martini Vermouth uit Italië en 'croquant' roggebrood uit Finland.

Helaas bleken de eerst zo mooie tegels geen gelukkige keuze. Verweerd en gebarsten werden ze in 1976 verwijderd en vervangen door stucwerk.

De laatste jaren

46

Tot 1984 heeft de familie Van Dorp boven de winkel gewoond. Gerard van Dorp vertelde dat ook de voorraadzolder gedeeltelijk als slaapruijnte werd gebruikt. De slaaphoek bevond zich linksachter op de zolder. Hier was wel een beschieting op de sporen aangebracht omdat slapen direct onder de pannen te koud was. Er was een kleine dakkapel vanwaar een klein trapje naar twee platte daken leidde. Hier werd de was gedroogd. Bij de restauratie is deze kapel verwijderd.

De strekken van een overbodig geworden venster van het voormalig kantoortje zijn in de zijgevel nog zichtbaar. (collectie: Gemeentearchief Rotterdam)

De bovenverdiepingen bleven na het vertrek van de familie leeg staan. Op de begane grond was Germado gevestigd, de winkel in cadeau-artikelen en de lijstenmakerij van Gerard van Dorp.

Een 'Dekker'pandje

Vermeldenswaard tenslotte is het huis aan de Leidsewallen 32 dat tegen de achtermuur van Dorpsstraat 46 staat. Het was tot ongeveer tien jaar geleden in het bezit van de familie Van Dorp. Vroeger was dit een pakhuis dat Gerard van Dorp in 1935 tot woonhuis liet verbouwen naar ontwerp van Jan Dekker uit Hazerswoude. Jan Dekker was geen onbekende in Zoetermeer. In 1925 werd hij tot opzichter der gemeentewerken benoemd en hij heeft vele huizen in Zoetermeer gebouwd. Dekker ontwierp ze in de traditionele stijl van de Delftse School maar hij voegde er zijn eigen specifieke kenmerken aan toe. Zijn huizen (en ook zijn tekeningen) zijn daardoor altijd gemakkelijk herkenbaar. Ook in dit huis is de typische 'Dekker'architectuur terug te vinden in de half rond uitgebouwde erker aan de voorzijde met de lage ramen en de gebogen consoles van het ingangsportiek. Aardig toeval: Jan Dekker is de oom van de architect die de restauratie van Dorpsstraat 46 leidt.

Met dank aan Gard Snel, bouwhistoricus van de hoofdafdeling Monumentenzorg te Den Haag.

Noten

1. Strikt genomen is er, indien de kap verder ondersteund wordt, geen sprake meer van een echte sporenkap. Men spreekt dan eerder van een Oudhollandse kap, waarvan de sporenkap de voorganger vormt.
2. Gemeentearchief Zoetermeer, Notarieel archief 29 d.d. 15.2.1771.

Het voormalige woonhuis Leidsewallen 32, nu kantoor, tegen de achtergevel van Dorpsstraat 46. (foto: mw. B. Koopmans, Zoetermeer)

Dorpsstraat 46 tijdens de restauratie. (foto: A. Hoogland, Zoetermeer)

Een stukje techniek en aanpak: de restauratie

Jan Dekker

Na ons als architectenbureau verdiept te hebben in de historie van het pand, bleek dat er in de loop van de tijd veel veranderd was. Deze veranderingen hadden vooral betrekking op de begane grond, waarbij diverse keren de gevels zijn gewijzigd.

Voor de restauratie

Visuele waarneming en oude foto's toonden dat de scheefstand van het pand al lange tijd geleden is ontstaan. Het gevelmetselwerk liet op diverse plaatsen scheurvorming zien. De kozijnen waren in slechte staat. De kapconstructie, opgebouwd uit spanten, gordingen en sporen, waarop panlatten en pannen liggen, verkeerde in zeer slechte staat van onderhoud. Jarenlange lekkages hadden voor veel houtrot gezorgd.

Het dak bestond uit oude Hollandse dakpannen waar tussen een dakpan met een ruitje was te vinden. Dit was de voorloper van de glazen dakpan. (foto: A. Schellingerhout, Benthuizen)

Op sommige oude balken zijn nog namen te lezen van timmerlieden die vroeger in het pand werkten. (foto: mw. B. Koopmans, Zoetermeer)

De begane grond was in gebruik als winkel, waarbij de wanden en het plafond waren afgetimmerd, zodat binnen geen oorspronkelijke constructie was te zien. De eerste verdieping was tot ongeveer twintig jaar geleden als woning in gebruik geweest. Op de houten constructie van de eerste verdiepingvloer had men destijds een nieuwe vloer aangebracht om deze weer vlak en te lood te maken. De tweede en derde verdieping waren niet aangepast, zodat de scheefstand van het pand hier nog goed te zien was.

De aanpak

50

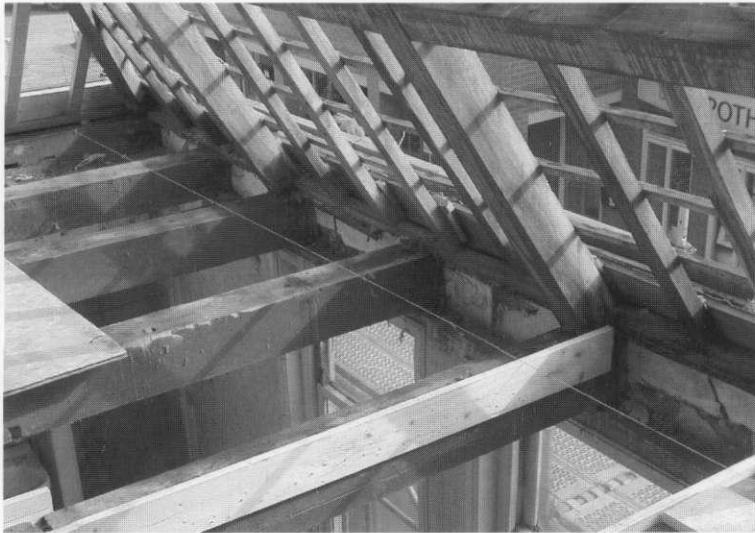
Als uitgangspunten zijn gehanteerd het herstel van het pand, waarbij de historische waarden zoveel mogelijk intact blijven en het geschikt maken voor gebruik, zodanig dat aan de huidige eisen en normen wordt voldaan.

Hiertoe behoorden: het in oorspronkelijke staat terugbrengen van de gevels, uitgezonderd de winkelpui, met als hoofdonderdelen het repareren van kozijnen, het vernieuwen van ramen inclusief het aanbrengen van een roedeverdeling in de schuiframen en reparatie van het metselwerk;

het zoveel mogelijk behouden van de kapconstructie, waarbij vernieuwen en repareren van slechte (rotte) delen aansluit op de oorspronkelijke constructie.

Na het verwijderen van de dakpannen werd de fraaie dakconstructie goed zichtbaar. (foto: mw. B. Koopmans, Zoetermeer)

Herstel van de balklaag op de verdieping. (foto: mw. B. Koopmans, Zoetermeer)

De uitvoering

De restauratie is in fasen uitgevoerd.

De diverse wand- en plafonddelen werden gesloopt, zodat de gehele constructie in zicht kwam.

Van de kap werden de constructieve delen hersteld. Er zijn geïsoleerde dakelementen tussen de sporen aangebracht en het dak werd gedekt met donkerblauwe opnieuw verbeterde Hollandse pannen.

De kozijnen werden hersteld, waarbij diverse onderdorpels zijn vernieuwd in de oorspronkelijke houtmaten. De ramen werden voorzien van isolatieglas.

Het metselwerk is slechts ontdaan van groene aanslag en niet behandeld met middelen waardoor het 'oude' aanzicht zou kunnen verdwijnen. Het voegwerk werd gerepareerd.

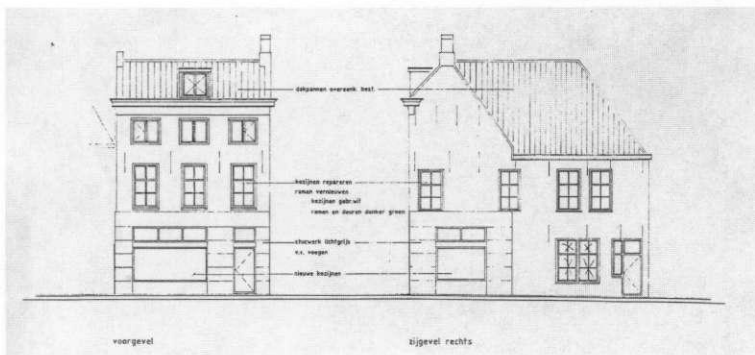
Het uiterlijk van de voormalige winkel op de begane grond is aangepast en het metselwerk is voorzien van een nieuwe stuclaag, die een belijning van V-naden kreeg. Aanvankelijk was het de bedoeling om boven de ramen en de deur kleine vensters aan te brengen, zoals op de restauratietekening is te zien. Om constructieve redenen – extra openingen kunnen de gevel verzwakken – is hiervan afgezien.

Aan de binnenzijde zijn de gevels voorzien van geïsoleerde voorzetwanden.

De vroegere winkel op de begane grond kreeg een nieuwe indeling met een eigentijds karakter en zal plaats bieden aan Voorberg Makelaars.

Op de eerste, tweede en derde verdieping is een geheel vernieuwde woning gesitueerd die voldoet aan de hedendaagse eisen. Om de historie goed tot uiting te laten komen is veel van de kapconstructie in het zicht gelaten.

De wens van velen om een stukje historisch Zoetermeer te restaureren is nu werkelijkheid geworden en volgens ons is het resultaat zeker de moeite waard.

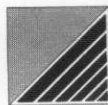
Tekening van de restauratie. De kleine vensters boven de ramen en de deur van de winkelpui op de begane grond zijn om constructieve redenen niet aangebracht.

De situatie na de restauratie.
(foto: A. Hoogland, Zoetermeer)

Literatuurlijst

- Grootveld, R. en B. Koopmans. Samen onder één dak, Jubileumboek van de Adventskerkgemeente te Zoetermeer, Zoetermeer 1995
- Grootveld, R. en B. Koopmans. Historische straten in Zoetermeer: Dorpsstraat, Zoetermeer 1993
- Hoefnagel, P.G. Zoetermeer een Hollands tweelingdorp, Zaltbommel 1980
- Jacobs, J.H., Handel en nijverheid van Den Haag gedurende de XIXe eeuw in: Die Haghe 1904, blz. 242-308
- Roos, P. Zoetermeer- Zegwaart in grootmoeders tijd, Zaltbommel 1988
- Switzar, A.C. Zoetermeer in oude ansichten, Zaltbommel 1972

BOVERO
PLAFONDS & SYSTEEMWANDEN

Lyonstraat 43

3047 AJ Rotterdam

Tel: 010 262 00 62

Fax: 010 262 02 22

E-mail: bovero@bovero.nl

54

Basro bv
elektrotechniek en
beveiligingstechniek

Weg en Land 21
2661 DC Bergschenhoek
Postbus 118
2660 AC Bergschenhoek
Telefoon 010 - 522 02 44
Fax 010 - 521 80 40

Een jong en energiek bedrijf, waarvoor grenzen uitdagingen zijn.

Ons werkterrein bestaat Nederland, België, Frankrijk en Duitsland.

*Onder ons vak verstaan wij alles op het gebied van elektrotechniek en beveiliging.
We zijn actief zowel bij nieuwbouw als bij renovatie en passen onze kennis toe in winkels, woningen en kantoren.
Vanaf ontwerp en advies tot aan 24-uurs service.*

*Wie complete elektrische installaties, brandmeldinstallaties, automatiserings-, beveiligings-, of toegangssystemen,
verlichting en communicatie-apparatuur nodig heeft, komt BASRO tegen.*

UNEIO
Ervan
elektrotechnisch
Waarborginstallateur

Basro België BVBA
elektrotechniek
Franshofslaan 134 bus 14
2000 Antwerpen - Berchem

J.C. Schenk
elektrotechniek
Eiswolderstrasse 16
50859 Köln

Basro France S.A.R.L.
electrotechnique
32, rue de Calvartin
75009 Paris

Voorberg makelaars, vestiging Zoetermeer

is gehuisvest in het door Aannemingsbedrijf Batenburg, onder leiding van architect Jan Dekker, gerestaureerde pand aan de Dorpsstraat 46 te Zoetermeer.

Dorpsstraat 46, 2712 AL Zoetermeer, Tel (079) 316 0415

Rotterdam
Berkel en Rodenrijs
Pijnacker
Nootdorp
Delft

• Statenweg 115 D
• Herenstraat 9
• Oostlaan 25
• Dorpsstraat 70
• Nieuwe Langendijk

• Tel. (010) 265 00 40
• Tel. (010) 511 30 44
• Tel. (015) 369 90 99
• Tel. (015) 310 72 00
• Tel. (015) 213 39 15

www.voorberg.nl

55

Maasmond Rotterdam bv
Linschotenstraat 43-47
3044 AV Rotterdam
Telefoon 010 - 415 04 11

Tevens gevestigd in
Utrecht en Leeuwarden.

- schilderwerk
- totaalonderhoud
- projectstoffering
- zonweringen
- gordijnatelier
- projectmeubilair

Een uitgave van de Gemeente Zoetermeer
en het Historisch Genootschap Oud Soetermeer